

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

TEKIJÄT Minna Mustonen
Heidi Räisänen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Mustonen Minna & Räisänen Heidi	
Työn nimi Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	
Päiväys 21.04.2023	Sivumäärä/Liitteet 62/6
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Sotkamon kunta, Lapsiystävällisen kuntamallin työryhmä	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten osallisuuden tilaa Sotkamon kunnassa. Toimeksiantajana työssä toimi Sotkamon kunta ja lapsiystävällisen kuntamallin työryhmä. Tavoitteena oli saada tietoa osallisuudesta varhaiskasvatukseen lasten näkökulmasta. Opinnäytetyömme kautta pyrimme löytämään vastauksen seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Miten osallisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksessa? Kuinka lapset kokevat osallisuutta varhaiskasvatuksessa? Miten osallisuutta voidaan kehittää?</p> <p>Lasten osallisuutta ryhdyttiin tarkastelemaan lainsäädännön ja velvoittavien asiakirjojen lisäksi, osallisuuden periaatteita ja suuntauksia sisältävien kirjallisuuden kautta. Osallisuutta tutkittiin lapsille suunnatun Webropol-kyselyn avulla, johon Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen 3–7-vuotiaat lapset vastasivat huoltajiensa avustamana. Perheille jaettiin Sotkamon kunnan varhaiskasvatustyöryhmien kautta infokirjeet kyselystä sekä kyselylinkki. Webropol-kysely oli avoinna 30.1.–15.2.2023 välisenä aikana. Kysely tehtiin sekä suomeksi että englanniksi. Saatuja tuloksia peilattiin lainsäädäntöön ja osallisuuden teoriaan.</p> <p>Vastauksia saatiin yhteensä 75/250. Tuloksia tarkastellessa selviää, kuinka lapset kokevat pääsevänsä suurimmaksi osaksi osallistumaan, vaikuttamaan sekä suunnittelemaan varhaiskasvatuksessa tapahtuviin asioihin. Vastauksissa oli niin positiivisia kuin negatiivisia kokemuksia sekä näkemyksiä, joiden pohjalta osallisuuden tilasta pystyi tekemään johtopäätöksiä. Lapset kokivat kasvattajien olevan joskus leikissä mukana. Lasten kertoman mukaan kasvattaja seurasi leikkiä vierestä useimmin, kuin leikki yhdessä lasten kanssa. Vastauksissa nousi esille aikuisjohtoisuus ruokailu- ja päivälepotilanteissa sekä leikkiajan pituudessa. Opinnäytetyön tulokset antoivat Lapsiystävällisen kuntamallin työryhmälle tietoa lasten osallisuuden tämänhetkisestä tilasta Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa. Tuloksien perusteella kehitettävää oli muun muassa lasten osallistamisessa toiminnan suunnitteluun.</p>	
Avainsanat osallisuus, osallistaminen, varhaiskasvatus, yhteisöllisyys, vuorovaikutus, pedagogiikka,	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Degree Programme in Social Services	
Author(s) Mustonen Minna & Räsänen Heidi	
Title of Thesis Children's participation in early childhood education.	
Date April 21, 2023	Pages/Appendices 62/6
Client Organisation /Partners Municipality of Sotkamo. Child-friendly municipality working group.	
<p>Abstract</p> <p>The purpose of the thesis was to find out the state of children's participation in the municipality of Sotkamo. The employer was Sotkamo Municipality and a working group of child-friendly municipalities. The aim was to obtain information on participation from the perspective of children of early childhood education. Through the thesis it was attempted to find the answer to the following research questions: How does participation appear in early childhood education? How do children feel involved in early childhood education? How can participation be developed?</p> <p>In addition to legislation and binding documents, the inclusion of children was examined through literature containing principles and trends. Participation was studied through a Webropol survey aimed at children, to which children aged between 3 and 7 years of early childhood education in the municipality of Sotkamo responded with the assistance of their guardians. Information letters from the questionnaire and a questionnaire were distributed to the families through the early childhood education units of the municipality of Sotkamo. The Webropol survey was open between 30 January and 15 February 2023. The survey was conducted in both Finnish and English. The results were mirrored to legislation and the theory of inclusion.</p> <p>A total of 75/250 responses were received. When looking at the results, it can be found out how children feel that they can participate, influence and plan most of the things that take place in early childhood education. The responses contained both positive and negative experiences and views on the state of inclusion. The children felt that the educators were sometimes involved. According to the children, the educator followed the play side by side most often, like playing with the children. The responses raised the issue of adult leadership at meal time and day time rest situations and the length of the play time. The results of the thesis provided information on the current state of children's participation in early childhood education in the municipality of Sotkamo to the Working Group of the Child-Friendly Municipal Model. Based on the results, it was important to develop, among other things, the involvement of children in the planning of activities.</p>	
<p>Keywords inclusion, inclusion, early childhood education, community, interaction, pedagogy,</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	7
2	OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	9
2.1	Osallisuuden lainsäädäntöä varhaiskasvatuksessa	10
2.2	Osallisuuden tarkastelun näkökulmia	11
2.3	Vuorovaikutuksen merkitys osallisuudessa.....	11
2.4	Osallisuuden pedagogiikka	12
3	OSALLISUUDEN TASOMALLIT	15
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
5.1	Tutkimusmenetelmä	19
5.2	Tutkimusympäristön kuvaus	19
5.3	Kohdejoukon kuvaus	20
5.4	Tiedonkeruumenetelmä	20
5.5	Aineiston analyysi.....	22
6	TULOKSET	23
6.1	Vastaajien ikä ja sukupuoli	23
6.2	Lapsen huomioiminen ja vuorovaikutus.....	23
6.3	Leikki.....	25
6.4	Ruokailu ja päivälepo.....	27
6.5	Päätöksenteko ja lasten toiveet.....	28
7	POHDINTA.....	30
7.1	Tulosten tarkastelua ja johtopäätökset.....	30
7.1.1	Vuorovaikutus ja kohtaaminen	31
7.1.2	Leikin merkitys.....	32
7.1.3	Ruokailutilanteiden ja päivälevon merkitys.....	33
7.1.4	Kuulluksi tuleminen ja vaikuttaminen	34
7.2	Eettisyys ja luotettavuus	35
7.3	Ammatillinen kasvu	36
7.4	Kehittämisideat ja jatkotutkimusehdotukset.....	37
	LÄHTEET	39
	LIITE 1: TIETOSUOJALOMAKE	42

LIITE 2: TUTKIMUSLUPA.....	47
LIITE 3: LASTEN OSALLISUUS INFOKIRJE VARHAISKASVATUS	48
LIITE 4: LASTEN OSALLISUUS INFOKIRJE HUOLTAJILLE (FIN).....	49
LIITE 5: CHILDREN'S PARTICIPATION INFORMATION LETTER IN ENGLISH	50
LIITE 6: OSALLISUUSKYSELY WEBROPOLISSA.....	51

KUVALUETTELO

KUVA 1. Osallisuuden nelikenttä Kangas ym. mukaillen (Kangas ym. 2021)	12
KUVA 2. Osallisuuden tasot Shierin mallia mukaillen (Heikka ym. 2014).....	16
KUVA 3. Osallisuuden portaat (mukaillen Hart 1992).....	17
Kuva 4. Lasten (n=75) ikäjakauma (kpl).....	23
Kuva 5: Lasten havaintoja kasvattajien toiminnasta (n=75)	24
Kuva 6. Lasten (n=75) arvioita kuulluksi tulemisesta (kpl)	24
Kuva 7. Lasten (n=75) kokemuksia leikistä (kpl).....	25
Kuva 8. Lasten (n=75) valintoja leikkipaikasta (kpl)	26
Kuva 9. Lasten (n=73) ideoita päiväuniajan aktiviteeteista (kpl)	27
Kuva 10. Lasten (n=52) näkemyksiä lastenkokouksista varhaiskasvatuksessa (kpl).....	28
Kuva 11. Lasten (n=47) toiveiden toteutuminen (kpl)	28
Kuva 12. Lasten palautteen kysyminen varhaiskasvatuksessa.....	29

1 JOHDANTO

Lapsen osallisuuden huomioiminen lähtee lainsäädännöstä sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta. YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa lapsen oikeuden tulla kuulluksi, osalliseksi sekä aktiiviseksi toimijaksi häntä koskevissa asioissa (Turja 2010). Suomessa perustuslaki (731/1999, 6 §), varhaiskasvatusturvalaki (540/2018, 20 §) ja lastensuojelulaki (417/2017, 5 §) määrittävät varhaiskasvatuksessa tapahtuvan osallisuuden. Näemme lasten osallisuuden nostamisen tärkeäksi tavoitteeksi varhaiskasvatuksessa, koska siihen on lainsäädännölliset velvoitteet. Lasten osallisuutta toteutettaessa varhaiskasvatuksen laatu paranisi, lapset pääsivät osaksi varhaiskasvatuksen päätöksentekoa sekä demokraattista ajattelua, joka mahdollistaa aktiivisen osallistumisen ja lapsen edun ensisijaisuuden toteutumisen (Turja 2011, 25–26).

Koemme, että osallisuudessa on vielä kehitettävää, erityisesti varhaiskasvatuksessa kasvattajien asenteissa ja osallisuuden toteutumisessa. Tämän vuoksi valitsimme osallisuuden opinnäytetyön aiheeksi. Turjan (2011) mukaan varhaiskasvatuksen kentälle tarvitaan henkilöstön asenteiden sekä ennakkoluulojen ravistelua. Tällä ennakkoluulojen kyseenalaistamisella lasten osallisuuden kokemukset varhaiskasvatuksen arjessa kehittyisivät, ja käytännöt lasten osallisuudesta juurtuisivat varhaiskasvatuksen arkeen (Turja 2011). Olemme Turjan kanssa samoilla linjoilla, sillä ennakkoluulot sekä asenteet vaikuttavat edelleenkin tänäkin päivänä lasten osallisuuden toteutumiseen sekä sen kehittämiseen varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) korostetaan osallisuuden näkökulmaa lapsen oikeudella ilmaista itseään ja ajatuksiaan (Helin, Kola-Torvinen & Tarkka 2018). Lasten osallisuus huomioidaan valtakunnallisessa, kunnallisessa sekä lapsen omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä ei ole ainoastaan kasvattaa lasta aikuisuuteen, vaan kyse on pikemminkin hetkessä elämisestä, vahvistaen lasten osallisuutta sekä aktiivisuutta häntä ympäröivässä maailmassa. Osallisuudessa nähdään tärkeäksi osaksi lapsen oma tunne osallisuudesta, jota kutsutaan subjektiiviseksi kokemukseksi. Subjektiivinen kokemus varhaiskasvatuksessa nousee esille erityisesti lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa, jossa lapsi tulee ymmärretyksi, kuulluksi ja hänen tarpeisiinsa vastataan oikea-aikaisesti. Lasten kokonaisvaltaiseen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen sekä hyvinvointiin vaikuttaa lapsen oma kokemus siitä onko hän aktiivinen toimija sen hetkessä elämässään. (Järvinen & Mikkola 2015, 13–17.)

Osallisuus vielä tänäkin päivänä kuvitellaan tapahtumana, jossa lapset saavat tehdä kaikki päätökset (Heikka, Fonsén, Elo & Leino 2014, 67). Tietämättömyys osallisuuden mahdollisuuksista on yksi syy tälle ajattelutavalle. Ajatellaan ettei ole aikaa tai ei ymmärretä osallisuuden merkitystä lapsen hyvinvoinnille sekä oppimiselle (Turja 2010). Näemme, että lasten osallisuus on merkityksellistä, jotta elämässä tarvittavat taidot kehittyisivät, kuten neuvottelu, keskustelu sekä kommunikointi muiden kanssa (sosiaalinen toimijuus). Osallisuus varhaiskasvatuksessa vahvistaa lasten itsetuntoa, kun lasten osaamisen kokemuksia vahvistetaan ottamalla heidät mukaan pedagogiseen suunnitteluun (Turja 2011, 25–26).

Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää lasten osallisuuden nykytilaa Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lapsen näkökulmasta. Opinnäytetyömme on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus,

joka sisältää avoimia kysymyksiä. Teimme kyselyn varhaiskasvatuksen 3–5-vuotiaille lapsille, jonka he tekivät yhdessä huoltajiensa kanssa. Kyselyn avulla saimme tietoa osallisuuden nykytilasta. Opinnäytetyön avulla Sotkamon Lapsiystävällisen kuntamallin työryhmä ja Sotkamon varhaiskasvatus voivat kehittää toimintaansa saatujen vastausten perusteella. Opinnäytetyömme kautta halusimme tuoda henkilökunnan tietoisuuteen lapsen näkemykset osallisuudesta ja lisätä näin varhaiskasvatuksen kasvattajien näkökulmia osallisuudesta.

2 OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Suomalaisen varhaiskasvatuksen historiassa oli vallalla ajattelu, että kasvattaja hiljaa havainnoi lapsen tekemisiä ja suunnittelee toimintaa sen mukaan. Lapset toimivat kasvattajan rinnalla erilaisissa tehtävissä sekä ohjautuivat itsenäisesti leikkeihin. Laki lasten päivähoidosta (36/1973) tullessa voimaan 1970-luvulla nähtiin oppimiskäsitysten olevan tärkeitä. Parikin vuosikymmentä tästä eteenpäin oli aikaa, jolloin kasvattajien johdolla toimiminen ja pedagogiikan näkökulmista käytävä keskustelu oli vähäistä. Tänä aikana kasvattajat ohjasivat toimintaa itselleen parhaaksi näkemällä tavalla toimintatuokioin. Lasten osallisuus oli tuona aikana hyvin vähäistä. 1990-luvusta alkaen nähtiin merkityksellisenä tehdä muutoksia tähän asiaan, ja koettiin tarpeelliseksi korostaa lasten yksilöllisyyttä sekä heidän mielipiteidensä kuuntelemista. Tätä lapsilähtöisyyttä kasvattajat pitivät haasteellisena, koska kokivat sen antavan liikaa valtaa lapsille. (Turja 2017.)

Varhaiskasvatuksessa lapsilla oli vielä 2000-luvulla edelleen hyvin niukasti vaikuttamisen mahdollisuuksia. Asioita, joihin lapset saivat vaikuttaa, oli esimerkiksi ehdottaa tiettyä laulua tai leikkiä. Kasvattajat eivät ottaneet lapsia mukaan keskusteluihin, eivätkä olleet juurikaan kiinnostuneita, miten lapset näkivät ja kokivat asioita. Myöskään kasvattajat eivät huomioineet toiminnan suunnittelun pohjaksi lasten mielipiteitä ja ajatuksia. (Turja 2017.) Merkityksellisenä muutoksena nähtiin osallisuuden suhteen olevan päivähoitolain muuttuminen varhaiskasvatuslaiksi. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 20 §) korostetaan entistä enemmän lasten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. (Turja 2017.)

Osallisuus ei ole uusi asia varhaiskasvatuksessa, sillä sitä on toteutettu, tutkittu sekä kehitetty jo vuosien ajan niin Suomessa kuin muissakin Euroopan maissa. Suomalainen varhaiskasvatus korostaa lapsen osallisuutta ja lapsen mielipiteiden merkitystä. (Leinonen, Brotherus & Venninen 2014, 3.) Osallisuus ei ole vain osallistumista toimintaan tai paikalla olemista. Kasvattajien on tärkeää ymmärtää sekä tiedostaa, että osallisena olemiseen kuuluu vahvasti lasten tunne osallistumisesta toiminnan suunnitteluun ja päätöksen tekoon; tällä tavoin lapset pääsevät vaikuttamaan asioihin joihin päivän aikana osallistuvat. (Turja 2011, 26.)

Tässä vaiheessa on hyvä nostaa esille se, ettei lasten kuulu päättää aivan kaikesta, eikä heidän joukaista toivettaan tarvitsekaan täyttää. Jos ja kun näitä lasten toiveita ei jostain syystä pystytä täyttämään, on eettisesti oikein perustella lapsille se, miksi jokin lasten toivomista asioista ei toteudu. Ajatellaan tilanne, jossa ulkona sataa vettä ja lapsi haluaisi laittaa lenkkikengät jalkaan kumisaappaiden sijasta. Kasvattaja perustelee lapselle, että kumisaappaat laitetaan, etteivät jalat kastuisi sateessa. Tässä on kyse lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta, jolloin kasvattaja ei asiassa voi antaa lapsen päättää. Eettisistä lähtökohdista katsottuna on oikein kuulla lapsia heitä koskevissa asioissa sekä suunnitella toimintaa heidän toiveitansa, ajatuksia sekä näkemyksiä kunnioittaen (Turja 2011, 33).

Varhaiskasvatuksessa osallisuutta ajateltaessa täytyy huomioida kulttuurinen monimuotoisuus, jossa jokainen taustastaan huolimatta pääsee osalliseksi varhaiskasvatuksen arkeen (Arvola, Lastikka & Reunamo 2017, 2). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan lasten osallisuutta ja kulttuureiden moninaisuutta pidetään tärkeänä, ja siinä korostetaan myös lasten vaikuttamisen ja

osallistumisen taitoja sekä niiden tukemista ja vahvistamista. Kasvattajien oma esimerkki tasa-arvoisesta ja moninaisuuden hyväksymisestä välittyy myös lapsille. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 74; Opetushallitus 2022.) Suomen perustuslaki (731/1999) määrää kohtelemaan lapsia tasa-arvoisesti, siitä syystä teimme opinnäytetyömme kyselyn myös englanniksi sekä käytimme kuvia, jolloin mahdollisimman moni lapsi pääsisi siihen vastaamaan ja tuomaan oman kokemuksensa kuuluviin.

2.1 Osallisuuden lainsäädäntöä varhaiskasvatuksessa

Jokaisella lapsella on oikeus oikeudenmukaiseen, tasa-arvoiseen sekä hyvään elämään ja lapsuuteen. Lasten osallisuus on tärkeää, jotta lasten oikeudet varhaiskasvatuksessa toteutuisivat. Merkittävää on myös se, että kasvattajat tekevät työtään täyttäen laillista velvollisuuttaan lasten parissa työskennellessään. Tästä syystä näemme merkittäväksi Heinonen ym. (2016) mainitsema varhaiskasvatuksessa kasvattajien vastuusta tuntea lasten oikeudet sekä toimia niiden mukaisesti, ja toteuttaa niitä varhaiskasvatustyössään. (Heinonen ym. 2016, 142–144.)

Lasten osallisuus lähtee lainsäädännöstä sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoittavista artikloista. Osallisuus on globaalista sekä yhteiskunnallista, ja tarkoituksena on kehittää lapsen osallisuuden mahdollisuuksia. (Helin, Kola-Torvinen & Tarkka 2018.) Perustuslain mukaan lapsilla kuuluu olla mahdollisuus osallistua heitä koskeviin asioihin (Perustuslaki 731/1999, 6 §). Perustuslaki määrittää, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti ja heidän kuuluu saada vaikuttaa heitä koskevissa asioissa ikä ja kehitystaso huomioiden (Heinonen ym. 2016, 162).

Lapsen osallisuutta käsitellään varhaiskasvatuslaissa, joka määrää ottamaan huomioon lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa lapsen mielipiteet. Lain mukaan lapsen mielipiteet on selvitettävä hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen sekä erilaisia menetelmiä käyttäen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 20 §.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) korostetaan osallisuuden merkittävyyttä lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) laadinta pohjautuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapsi nähdään osallistuvana toimijana. Lapsen mielipiteiden kuulemisella on suuri merkitys lapsen tunne-elämän ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Osallisuuden onnistuminen varhaiskasvatuksessa vaatii ymmärrystä toimintatavoista ja tiedosta osallisuuden tärkeydestä (Opetushallitus 2022, 22–32).

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on jokaista aikuista velvoittava. Sopimuksessa osallisuutta ja kuuluksi tuleminen tärkeyttä käsitellään useissa eri kohdissa. Artiklassa 12 mainitaan lapsen oikeus omaan mielipiteensä omiin asioihinsa liittyen (Ruiz-Casares, Collins, Tisdall & Grover 2016, 4). Artikla 14 oikeuttaa lapsen ajatuksen vapauteen. Erityislapset on huomioitu myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa artiklassa 23, jossa erityistarpeet täytyy huomioida ja tulee lapselle luoda hyvä elämä. Artiklan 31 mukaan lapsella on oikeus leikkiin. (Unicef 2022.) Näiden pohjalta ajattelemme varhaiskasvatuksessa tämän tarkoittavan, että kasvattajat huomioisivat jokaisen lapsen mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet yksilöllisesti. Toiminta järjestettäisiin huomioiden lasten erityiset tarpeet ja auttaa lasta tuomaan omia ajatuksiaan julki.

2.2 Osallisuuden tarkastelun näkökulmia

Lasten osallisuutta voidaan tarkastella varhaiskasvatuksessa kahdelta eri näkökulmalta, joita ovat niin sanotusti kahden O:n näkökulmat. Nämä kaksi O:ta ovat oppimis- ja oikeusnäkökulma. Oppimisnäkökulma tarkoittaa osallisuuden tarkastelua kasvun ja oppimisen näkökulmasta, kun taas oikeusnäkökulmalla tarkoitetaan osallisuuden tarkastelua yhteiskunnallisin ja globaalein näkökulmin. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 74–75.)

Käsitlemme seuraavaksi mitä oppimis- ja oikeusnäkökulma tarkoittavat. Oppimisnäkökulmassa lapsella on taito, jota harjoitellaan varhaiskasvatuksessa ja lapsille suodaan mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen omassa kehityksessä ja oppimisessa. Mitä on osallinen oppiminen? Se on oppimista, jossa lapsi osallistuu aktiivisesti yhteistoiminnalliseen ja vuorovaikutukselliseen osallisuutta korostavaan pedagogiseen toimintaan yhtenä yhteisön jäsenenä. (Kangas ym. 2021, 75.)

Osallisesta oppimisesta pystytään puhumaan vasta silloin, kun toiminta on suunniteltu niin, että vuorovaikutus on vastavuoroista, se on lasten osallisuutta ja toimijuutta tukevaa, ja oppiminen on osa lapsen laajempaa kehitystä. Osallisessa oppimisessä lapsi on keskiössä, jossa hänen kokemuksellaan ja opitun asian merkityksellisyydellä sekä koko oppimisprosessilla on suuri merkitys. Entä oikeudellinen näkökulma, mitä se on? Oikeudellisessa näkökulmassa osallisuus on osa lasta, ja se on pysyvä ominaisuus, jossa huomioidaan myös tulevaisuuden aktiivista toimijuutta. Oikeusnäkökulmassa korostuu merkittävästi YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jota käsitelimme edellisellä sivulla tarkemmin. (Kangas ym. 2021, 75.)

2.3 Vuorovaikutuksen merkitys osallisuudessa

Osallisuus lähtee varhaiskasvatuksessa kasvattajien ja lasten välisestä vuorovaikutuksesta, siitä kuinka lapsi tulee kuulluksi, miten hänen toiveisiinsa vastataan ja kuinka lapsi kokee vuorovaikutussuhteen varhaiskasvatuksessa. Kasvattajilla täytyy olla herkkyyttä olla lapsen kanssa sensitiivisessä vuorovaikutuksessa, huomioida lapsen eleet ja ilmeet, joiden kautta ymmärtää lapsen mielipiteitä ja ajatuksia. Tärkeää on myös vastata lapsen tarpeisiin sekä vuorovaikutushetkiin oikea-aikaisesti. Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa on huomioitava lasten mielenkiinnon kohteet, kehittämisen osa-alueet ja antaa heille mahdollisuus osallistua suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin oman ikä- ja kehitystason mukaisesti. Olennaista on kuitenkin muistaa se, että jokaisella lapsella on oikeus osallistua, kasvattajan tehtäväksi jää mahdollistaa osallisuus. (Opetushallitus 2022, 15–16.)

Suuressa roolissa osallisuudessa on vuorovaikutus, ja osallisuus nähdään nykyään myös yhteisöllisenä asiana. Varhaiskasvatuksessa osallisuus rakentuu lapsen ja kasvattajan sekä yhteisön ja yksilön väliseen vuorovaikutukseen (Kangas ym. 2021, 74). Lapsi on vuorovaikutuksessa muiden lasten ja kasvattajien kanssa, jolloin lapsi kokee kuuluvansa ryhmään ja tulevansa nähdyksi sekä kuulluksi. Osallisuus ei ole irrallinen osa yhteisöllisyydestä, vaan osallisuutta tapahtuu juuri ryhmän merkittävänä jäsenenä. Lapsilla on mahdollista vaikuttaa ryhmänsä sisällä tapahtuviin asioihin, kun he tulevat kuulluksi ja nähdyksi. (Turja 2017.)

Lapsen osallisuutta kasvattajien olisi syytä tukea luomalla ensin perusturvallisuus ja luottamus lapseen. Näin lapsi alkaa uskaltautua esittämään omia näkemyksiään ja mielipiteitään. Tällöin kasvattajilla pitää olla oma asenne kunnossa, eli huomioida lapset aktiivisena osallistujana arjen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Kasvattajilla täytyy olla tietoisuus osallisuuden mahdollisuuksista ja mitä osallisuus käytännössä tarkoittaa. (Turja 2011.)

Lapsi tulee kuulluksi, kun kasvattaja on vastaanottavainen vuorovaikutukselle ja lapsen mielipiteille. Dialoginen vuorovaikutus onnistuu, kun kasvattajalla on näkemys lapsen mahdollisuudesta olla aktiivinen toimija varhaiskasvatuksen arjen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Kasvattajan täytyy huomioida varhaiskasvatuksen arjessa myös lapset, jotka eivät uskalla herkästi ilmaista mielipiteitään. Edellä mainittujen lisäksi kasvattajan on huomioitava ne lapset, joilla on kielellisen kehityksen haasteita. Tällöin lapsen rohkaiseminen, luottamuksen luominen ja erilaiset kuvat voivat helpottaa vuorovaikutusta. (Turja 2017, 5.)

2.4 Osallisuuden pedagogiikka

Hyvän vuorovaikutuksen avulla päästään varhaiskasvatuksessa osallisuuden ytimeen, jossa suomalainen osallisuuden määritelmä ottaa huomioon laaja-alaisesti osallisuuteen liittyviä näkökulmia (Kangas ym. 2021, 74). Osallisuus tarvitsee pedagogisesti tietynlaisen ympäristön, jossa lasten osallisuus ymmärretään, sitä tuetaan ja se mahdollistuu pedagogisesti. Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa tarkemmin tarkasteltuna on sellainen ympäristö tai toiminta, jossa osallisuutta kehitetään ja uusia toimintatapoja opitaan, ja niiden avulla lapset pääsevät vaikuttamaan varhaiskasvatuksen arkeen. Pedagogisessa osallisuudessa otetaan huomioon niin yksilön kuin koko yhteisön näkökulmat. (Kangas ym. 2021, 89.)

Varhaiskasvatuksen arjessa osallisuuden pedagogiikka voidaan mieltää esimerkiksi toiminnan kehikseksi, johon vaikuttavat muun muassa varhaiskasvatuksessa kasvattajien pedagoginen näkemys lapsen osallisuudesta sekä lapsikäisyys. Osallisuuden pedagogiikkaa pystytään tarkastelemaan nelikentän avulla (Kangas ym. 2021, 89–90).

KUVA 1. Osallisuuden nelikenttä Kangas ym. mukailen (Kangas ym. 2021)

Osallisuuden pedagogiikkaa ei aina ole helppoa toteuttaa, vaan siihen myös liittyy haasteita. Haasteiksi voidaan mainita varhaiskasvatuksen kentällä olevien kasvattajien eriävät näkemykset varhaiskasvatuksesta, lapsesta sekä koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurista. Esimerkiksi lapsen ja kasvattajan välisen suhteen luominen tasavertaiseksi on haasteellista kasvattajien omien asenteiden, ennakkoluulojen tai mieltymysten vuoksi. Kasvattajat voivat ajatella toimineensa aina tietyllä tavalla, jolloin ajatusmaailmaa on hankalaa muuttaa. (Kangas ym. 2021, 91.) Näemme, että tällaiset kasvattajien asenteet jarruttavat uuden ja kenties paremman toimintakulttuurin syntymistä.

Toisena haasteena näemme yli- tai alilyönnit osallisuuden pedagogiikalle. Esimerkiksi demokraattisessa ajattelussa, jossa lapsille luodaan mahdollisuus päätöksentekoon ja sitä kautta yhteisöllisyyteen voi johtaa siihen, että lapsen jokainen toive tulisi toteuttaa. Tämä ei ole osallisuutta, koska lapsen jokaista toivetta ei ole tarkoituksen mukaista toteuttaa. Osallisuuden pedagogiikassa tarkoituksena on, että lasten jokaista toivetta ja aloitetta tulisi kuunnella ja niistä täytyisi keskustella, neuvotella sekä perustella, jos toive ei ole toteuttamiskelpoinen. Tässä haasteeksi nousee lyhykäisyydessään toiminnan ohjaus ja lasten tukeminen yhteisöllisyyden rakentamisessa niin, että lasten aloitteet olisivat ryhmän yhteisiä aloitteita. (Kangas ym. 2021, 91.)

Osallisuuden pedagogiikassa käytetään monenlaisia menetelmiä ja toimintatapoja, jotka tukevat osallisuutta ja yhteisöllisyyttä varhaiskasvatuksessa. Seuraavaksi kerromme muutamista menetelmistä ja toimintatavoista lyhyesti, sillä menetelmät ovat varhaiskasvatuksessa jo käytössä olevia menetelmiä. On otettava kuitenkin huomioon se, että mikään menetelmä tai toimintatapa ei täysin voi taata sitä, että osallisuus toteutuu. Aina se on kuitenkin yksi askel lähemmäksi osallisuuden toteuttamista.

Tarkastelemme pedagogista dokumentointia, joka on jatkuva prosessi. Siinä lasta havainnoidaan, dokumentoidaan ja näiden tulkitseminen auttaa ymmärtämään pedagogista toimintaa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla lapset ja huoltajat pääsevät osalliseksi varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelua, arviointia ja toteutusta esimerkiksi digitaalista kasvunkansiota käyttäen. (Kangas ym. 2021, 92.) Pedagogisen dokumentoinnin avulla lapsen mielenkiinnon kohteet, kehitys, oppiminen ja ajattelu tulevat varhaiskasvattajien tietoon. Sen avulla saadaan tietää lapsiryhmän tarpeista sekä kehittämisen kohteista, joilla päästään tavoitteisiin, jossa jokainen lapsi tulee kuulluksi sekä tuetaan lasten kasvua ja oppimista. Onnistuessaan pedagoginen dokumentointi vaatii, että varhaiskasvatuksessa kasvattajat tutustuvat jokaiseen lapseen, ovat tietoisia, kuinka lapset toimivat toistensa kanssa ja ovat dialogisessa vuorovaikutuksessa lasten ja muiden kasvattajien kanssa. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma kuuluu pedagogisen dokumentoinnin prosessiin. (Opetushallitus 2022, 39–40.)

Seuraavana tarkastelemme pienryhmätoimintaa, josta on tullut yksi varhaiskasvatuksen pysyvimmistä toimintamuodoista. Pienryhmät kokoontuvat säännöllisin väliajoin, yleensä päivittäin. Ryhmät voivat olla lapselle suunnattu nimikkoryhmä, jossa on kerrasta toiseen samat lapset tai lapset pääsevät itse valitsemaan ryhmän jäsenet omien toiveiden mukaan. Pienryhmässä jokaisen lapsen mielipide ja toiveet tulevat varmemmin kuuluviin. Usein myös ne ujoimmat, hiljaisemmat ja vetäytyneimmät lapset uskaltavat kertoa tutussa, turvallisessa ja pienessä ryhmässä oman mielipiteensä. (Kangas ym. 2021, 95.)

Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tehtävänä on tarjota lapsille sellainen oppimisympäristö, jossa heidän mielipiteensä tulee kuulluksi. Lasten kanssa täytyy käydä dialogista vuorovaikutusta ja huomioitava myös lasten nonverbaalinen viestintä. Kasvattajan herkkyyden tunnistaa lapsen kiinnostuksen kohteet myös nonverbaalisina viesteinä, sekä mahdollisuudet pedagogiseen toimintaan vaativat ammattitaitoa. (Opetushallitus 2022, 40.) Omien kokemuksiemme mukaan pienryhmätyöskentely tukee erityisesti ujojen ja hiljaisten lasten mielipiteiden esille tuomista. Pienryhmien hyödyt ovat yleisesti ottaen muutenkin merkityksellisiä, sillä kasvattajalla on enemmän aikaa jokaiselle pienryhmän jäsenelle, joka mahdollistaa leikkiin osallistumisen. Pienryhmässä lasten kanssa käytävä vuorovaikutus ei keskeydy niin useasti kuin isomman ryhmän kanssa.

Seuraavana tarkastelemme lähemmin leikin valintataulua, mikä se on ja mihin sitä käytetään varhaiskasvatuksessa. Se on menetelmä, joka toimii erityisesti omaehtoisen leikin valinnassa. Leikinvalintataulun avulla lapset pääsevät valitsemaan heille mieluisan leikin, leikkitalan ja leikkikaverin. (Kangas 2021, 99.) Uskomme, että leikin valintataulun myötä lasten osallisuus on kasvanut menetelmän käyttöönoton jälkeen, leikin valinnasta on poistunut aikuisjohtoisuus. Ennen leikin valintatauluja kasvattaja määritteli mitä lapsi leikkii ja kenen kanssa.

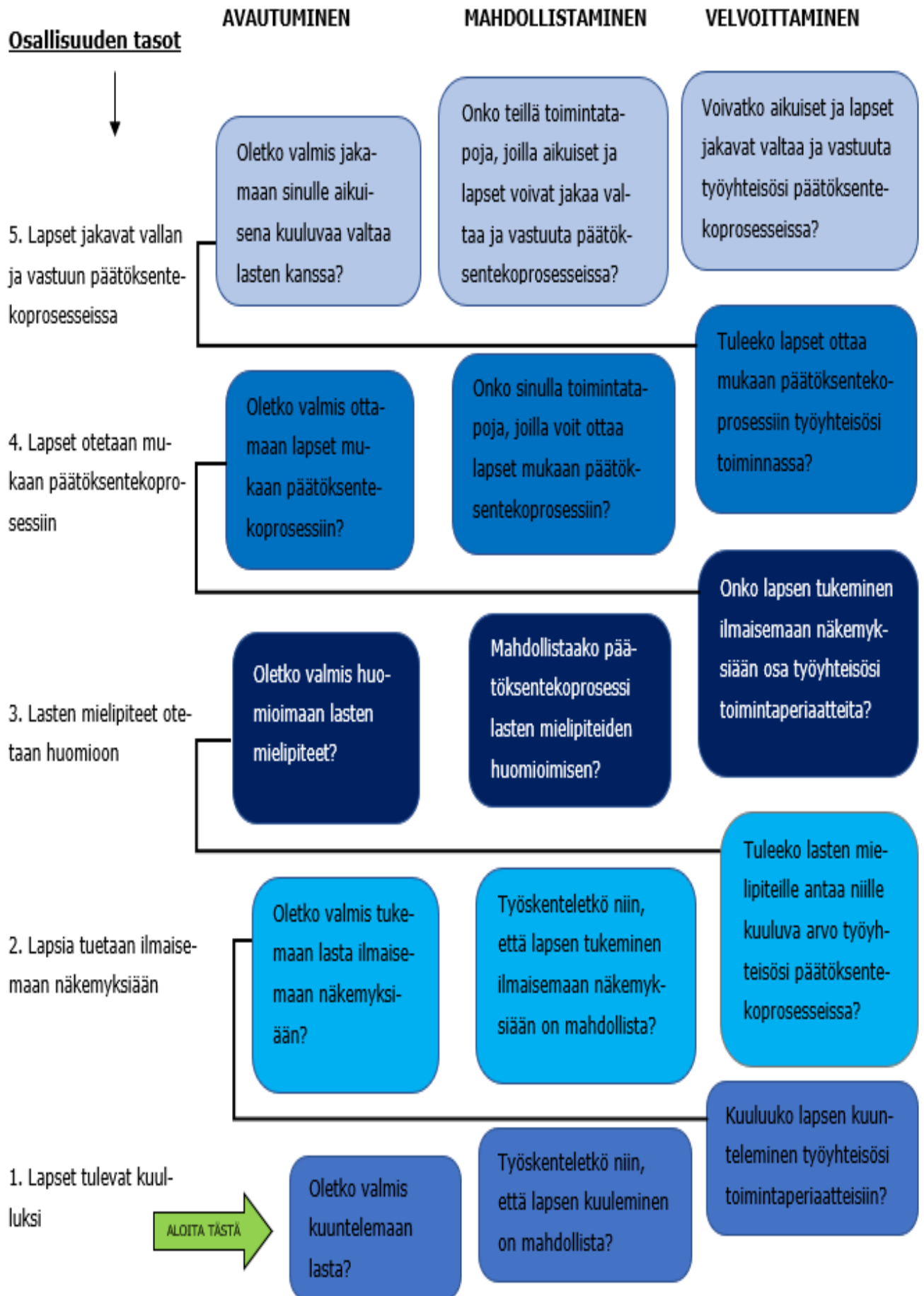
Seuraavana tarkastelemme meille itsellemme hieman tuntemattomampaa toimintatapaa, joka on toiveiden puu. Se on yksi varhaiskasvatuksen tapa kerätä sekä dokumentoida lasten toiveita, aloitteita ja ideoita. Toiveiden puun avulla varhaiskasvatuksessa kasvattajat pystyvät pysähtymään lasten ajatusten äärelle. Lapset dokumentoivat toiveiden puuhun kuvin tai kirjoituksin omia kiinnostuksen kohteita, toiveita ja ajatuksiaan. Nämä toiveet ja aloitteet luovat kasvattajille pohjan pedagogiselle suunnittelulle. (Kangas ym. 2021, 94.)

3 OSALLISUUDEN TASOMALLIT

Osallisuutta voidaan tarkastella ja hahmottaa erilaisin portain ja tasoin. Näistä Suomessa varhaiskasvatuksessa käytetyimpiä malleja ovat Shierin ja Hartin mallit. Ensimmäisenä esitellään Harry Shierin malli. Harry Shier on luonut osallisuuden polun (kuva 2), johon kuuluu viisi tasoa. Jokaisella polun tasolla on kasvattajalle kolme astetta, joihin tulisi sitoutua. Ensimmäisenä (opening=avautuminen) kasvattajan tulee sitoutua uuteen ajatukseen ja katsella tarkemmin vanhoja toimintatapoja, ovatko ne tarkoituksenmukaisia osallisuutta ajatellen. Toisena (opportunity=mahdollistaminen) kasvattajan ajattelun avautuessa muutokset mahdollistuvat, jolloin osallisuus mahdollistuu. Kolmantena (obligation= sitoutuminen) on koko työyhteisön sitoutuminen osallisuuteen, jonka myötä koko työyhteisöllä on velvoite toteuttaa osallisuutta. (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014, 20–21.)

Shierin (Heikka ym. 2014, 21–22) polun (kuva 2) ensimmäinen taso on kuunnella lasta. Kasvattajan tehtävänä on olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja kuunnella häntä, sekä havainnoida nonverbaalista viestintää. Tämä vaatii kasvattajalta aikaa keskittyä kuuntelemaan ja havainnoimaan lapsen ilmaisemaa asiaa. Arjen tilanteet tulisi järjestää siten, että lapselle on aikaa ja antaa mahdollisuuden tulla kuulluksi. Toisena tasona on lapsen mielipiteiden ilmaisun tärkeys ja siihen huomion kiinnittäminen. Varhaiskasvatustyössä tämä tarkoittaa kasvattajan tekemiä havainnoiteja siitä, miksi toiset lapset ilmaisevat mielipiteitään ja toiset eivät. Onko mielipiteen kertomatta jättämiselle syynä kieli-muuri, vai onko lapsella kielenkehityksen viivästymää tai muita kielellisiä haasteita. Vai kokeeko lapsi, ettei hän tule kuulluksi, ymmärretyksi tai kohdatuksi, jolloin hän ei saa kerrottua mielipidettä. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa erilaisin keinoin lapsen kuulluksi tuleminen, esimerkiksi kuvin tai viittomin. Lapselle tutut ja turvalliset kasvattajat luovat mahdollisuuden ilmaista rohkeammin mielipiteitään.

Kolmannella tasolla (kuva 2) kasvattajan tehtävänä on ottaa toimintaa suunnitellessaan huomioon lasten mielipiteet. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että jokainen asia tehdään lapsen haluamalla tavalla. Kasvattaja osoittaa lapselle, että hänen asiansa ja mielipiteensä on kuultu ja lapsi kokee sen merkityksellisenä. Kasvattajan on muistettava perustella lapselle hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen mitä asioita voidaan toteuttaa ja mitä ei. Tällä kyseisellä kolmannella tasolla toteutuvat Shierin mukaan YK:n lasten oikeuksien sopimuksen asettamat edellytykset. Neljännellä tasolla kasvattaja ottaa lapsen mukaan päätöksentekoon, joissa korostuu lapsen vastuunotto. Tämä tarkoittaa käytännössä kasvattajien ajatusmaailman avartamista, kuinka lapset voidaan ottaa mukaan päätöksentekoon mukaan. Tällöin kasvattaja kehittää toimintatapoja, joiden avulla lasten mukaan ottaminen päätöksen tekoon onnistuu. Viidennen ja neljännen tason ero on häilyvä, kuten Shier itsekin on todennut. Viidennessä tasossa lapset ja kasvattajat ovat tasavertaisia päätöksentekijöitä ja valtaa voidaan jakaa lapsille. Viidennen tason toteutuessa kasvattajat tukevat lasta vastuun ottamisessa. (Heikka ym. 2014, 21–22.)

KUVA 2. Osallisuuden tasot Shierin mallia mukailten (Heikka ym. 2014)

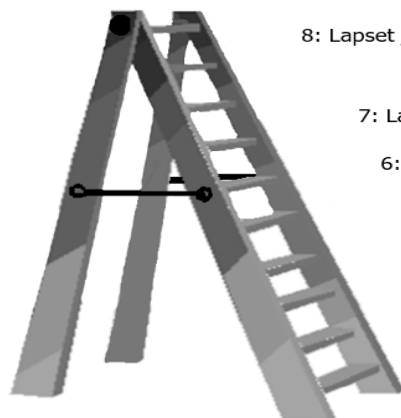

Roger Hart on laatinut osallisuuden portaat (kuva 3), joilla kuvataan osallisuuden eri tasoja kasvattajien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Mitä ylemmälle portaalle päästään, sitä paremmin lasten osallisuus on huomioitu arjessa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Kyseisillä portailla ensimmäisellä kuvataan, kuinka lapsi sopeutuu aikuisen määrittämiin toimintoihin. Esimerkkinä tästä on tilanne, jossa lapset piirtävät kasvattajan pyytämänä mieluisan leikkipaikan. Kasvattajat muokkaavat leikkitaloja piirustusten pohjalta; lapset eivät tiedä, että heidän ideoitaan on siihen käytetty. Ensimmäisellä portaalla kuvataan myös lasten manipulointina, koska kyseisellä tasolla lapset otetaan mukaan toimintaan, muttei lapsille selviä mihin heidän ideoitaan käytetään. (Hart 1992, 9–11.)

Toisella portaalla (kuva 3) kasvattajat suunnittelevat toimintaa ja olettavat sen olevan lapsen mielestä mukavaa. Lapsella ei ole tässäkään tilanteessa sananvaltaa tai tietoa juurikaan siihen, mitä tehdään ja miksi tehdään. Kolmannella portaalla lapset osallistuvat kasvattajien kanssa suunnitteluun, mutta heidän mielipiteillään ei ole sen suurempaa merkitystä. Lapsia voidaan ottaa mukaan erilaisiin kokouksiin. Lapset eivät tiedä, mitä heidän siellä kuuluisi tehdä, koska kasvattajat eivät asioista informoi. (Hart 1992, 9–11.)

Neljännellä portaalla (kuva 3) tarkoituksena on saada aikaan lasten osallistuminen suunnittelutyöhön yhdessä kasvattajien kanssa sekä saada lapset tietoisiksi, miksi ovat mukana toiminnan suunnittelussa. Lasten kanssa suunnitellaan, mutta kasvattajat tekevät päätökset. Viidennellä portaalla lapsille annetaan mahdollisuus suunnitella itsenäisesti ja kasvattajat ovat tässä tukena sekä apuna. Lasten mielipiteitä pidetään tärkeinä ja merkittävänä, sekä ne otetaan vakavasti. Kuudennella portaalla aikuiset tekevät toiminnan suhteen aloitteita, mutta lapset saavat päättää mitä niistä toteutetaan. Tätä porrasta pidetään todellisena lasten osallistumisena ja päätöksenteko pohjautuu lasten aitoon kuuntelemiseen sekä mukaan ottamiseen päätöksissä. (Hart 1992, 11–13.)

Seitsemännellä portaalla (kuva 3) kasvattajat ovat sensitiivisiä huomaamaan lapsen aloitteet sekä mielenkiinnon kohteet. Hyvin pientenkin lasten kohdalla osallisuutta voidaan tukea havainnoimalla lapsen kiinnostuksen kohteita sekä elekieltä. Kahdeksannella portaalla kasvattajat auttavat muokkaamaan oppimisympäristöjä lasten mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden perusteella sekä yhdessä heidän kanssaan. Kasvattajat käyvät lasten kanssa dialogista vuorovaikutusta arjen tilanteissa. (Hart 1992, 11–16.)

8: Lapset ja aikuiset tekevät päätöksiä yhdessä.

Toiminta lapsilähtöistä.

7: Lapset aloitteen tekijöinä sekä toiminnan ohjaajina.

6: Lapset päätöksentekijöinä aikuisilta tulleista aloitteista.

5: Lapsilta kysellään toiminnasta ja he tulevat kuulluksi.

4: Lapsia kuullaan, aikuiset päätöksen tekijöinä.

3: Lapset mukana ilman suurempaa merkitystä.

2: Lapset koristeina toiminnassa.

1: Lapset ohjattavissa.

KUVA 3. Osallisuuden portaat (mukaillen Hart 1992)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää osallisuuden tämänhetkistä tilannetta Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lasten näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää lasten kokemusten pohjalta, miten lapset kokevat osallisuuden toteutuvan varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen kautta tavoitteena saada kehittämissideoita osallisuuden toteutukseen varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen tavoitteena on vahvistaa lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa kyselyn tulosten perusteella. Tutkimukseen pyydettiin osallistumaan Sotkamon kunnassa olevia 3–7-vuotiaita lapsia eri varhaiskasvatusta tarjoavista yksiköistä. Tavoitteena on, että toimeksiantaja sekä varhaiskasvatuksessa kasvattajat voivat hyödyntää kyselyn tuloksia osallisuuden kehittämisessä varhaiskasvatuksen arjessa. Uskomme, että tutkimuksemme pohjalta työntekijöiden työmenetelmiin tulisi lisää lasten osallisuutta tukevia asioita niin, että lasten ääni ja toiveet saadaan kuuluviin. Näiden lisäksi tavoitteena on lisätä Lapsiystävällisen kuntamallin työryhmän tietoa lasten tämänhetkisestä osallisuuden tilasta varhaiskasvatuksessa Sotkamon kunnassa.

Opinnäytetyömme kautta pyrimme löytämään vastauksen seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Miten osallisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksessa? Kuinka lapset kokevat osallisuutta varhaiskasvatuksessa? Miten osallisuutta voidaan kehittää?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen tekeminen käynnistyi toimeksiantajamme Sotkamon Lapsiystävällisen kuntamallin työryhmän tarpeesta saada tietoa osallisuudesta Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa. Tämän myötä etsimme teorian tietoa osallisuudesta, sekä osallisuuden viitekehystä. Tutustuimme kirjallisuuden ja tutkimusten kautta osallisuuden eri tasoihin sekä tarkastelimme varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa osallisuutta lainsäädännön, ohjeistusten ja kirjallisuuden kautta.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, jossa on myös laadullisia avoimia kysymyksiä. Määrällisellä tutkimuksella kerätään numeerista tietoa tutkittavasta asiasta sekä mitataan kokemuksia ja selitetään asioita (Kananen 2010, 74–75). Tiedonkeruumenetelmänä käytimme Webropol-kyselyä, jonka avulla tulokset saadaan numeeriseen muotoon sekä niitä voidaan vertailla. Tutkimuksessa käytettiin myös laadullisen tutkimuksen piirteitä sisällyttäen kyselyyn avoimia kysymyksiä, joiden avulla saimme enemmän tietoa osallisuudesta. Laadulliset avoimet kysymykset mahdollistavat mielipiteiden ja ajatusten esille tuomisen tarkemmin (Kananen 2010, 133).

Aineiston keräämiseen ja tutkimusmenetelmän valintaan liittyen, kaikki lähti liikkeelle tutkimuskysymysten tarkastelusta. Edellä mainittujen asioiden pohjalta lähdimme pohtimaan, millaisen analyysimenetelmän valitsimme. Kysymykset kuinka, miten ja miksi ovat kvantitatiivisen eli määrälliseen tutkimukseen liittyviä kysymyksiä (Jokivuori & Hietala 2007, 23).

5.2 Tutkimusympäristön kuvaus

Toimeksiantajana opinnäytetyössämme toimi Sotkamon kunnan Lapsiystävällisen kuntamallin työryhmä. Sotkamon kunta tuli valituksi keväällä 2021 Unicefin Lapsiystävällinen kuntamalliin ensimmäisenä Kainuusta. Tämä kyseinen kuntamalli perustuu kansainväliseen Child Friendly City -malliin sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. LYK-malli eli Lapsiystävällinen kuntamalli auttaa kuntaa edistämään lapsen oikeuksien toteutumista, se tukee tekemään lasten hyvinvoinnin kannalta oikeita ratkaisuja lasten arjen palveluissa sekä kunnan hallinnossa. LYK-mallissa huomioidaan erityisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumista. (Sotkamon kunta 2022a.)

Sotkamon kunnan tavoitteena on vahvistaa sekä kiinnittää huomiota lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteiden tunnistamiseen sekä yhteistyöverkoston tiivistämiseen, harrastamisen tukemiseen sekä lapsivaikutusten arviointiin osaksi kunnallista päätöksentekoa. Kunnanhallitus on linjannut LYK-mallin koskemaan kaikkia Sotkamon kunnan toimialoja. Työryhmä yhteistyössä kuntakoordinaattorin kanssa vastaavat Sotkamon kunnan Lapsiystävällisen kuntamallin kehitystyöstä sekä sen etenemisestä. (Sotkamon kunta 2022a.)

Tutkimuskohteena toimi Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen yksiköiden lasten mielipiteet. Varhaiskasvatuksen yksiköt, joista lapsia mukana kyselyssä olivat: Kontinjoen päiväkoti, Käpymetsän vuoropäiväkoti, Leivolan päiväkoti, Satuvakan päiväkoti, Tiilikankaan päiväkoti ja kolmen perhepäivähoitajan hoitolapsia. Suunnitelmasta poiketen yksityinen päiväkoti sekä ryhmäperhepäiväkoti eivät osallistuneet kyselyyn. (Sotkamon kunta 2022b.)

5.3 Kohdejoukon kuvaus

Tutkimuksemme kysely oli suunnattu 3–7-vuotiaille lapsille ja osa kysymyksistä 19–23 (liite 6) oli tarkoitettu 5–7-vuotiaille lapsille. Tutkimuksen mukaan 5-vuotiaat lapset ovat kielellisesti kehittyneet, ja osaavat näin ollen selittää tarkemmin tapahtumia ja mielipiteitään. Yli 5-vuotiaiden muisti sekä aivot ovat kehittyneempiä, jolloin he pystyvät paremmin muistamaan menneessä tapahtuneita asioita. Verraten 3–4-vuotiaisiin, joiden muistin ja ajatusten yhdistely sekä kielelliset taidot ovat alkaneet lähivuosien aikana vasta kehittymään. (Kivelä, Liukkonen & Niemi 2015, 72.) Kysely rajattiin 3–7-vuotiaille lapsille, koska esimerkiksi leikkiin liittyvät kysymykset perustuvat lasten sosiaaliseen kehitykseen. 3-vuotiaasta alkaen lapsilla alkaa näkyä jo rinnakkaisleikkiä sekä he alkavat noudattamaan leikin sääntöjä (Kivelä ym. 2015, 71). Kielellisen kehityksen merkitys kyselyn rajaamiseen tiettyyn ikäryhmään oli myös tärkeää. Kivelän ym. (2015, 71) mukaan 3-vuotiaasta eteenpäin lapsi pystyy jo ymmärtämään arkikieltä, sekä yleensä puhuu jo lauseilla. Lapset kehittyvät yksilöllisesti, toinen voi ikätasoon nähden kehittyä nopeammin kuin toinen, tämän vuoksi kaikilla lapsilla oli mahdollisuus iästä riippumatta vastata kaikkiin kysymyksiin.

Opinnäytetyön seuraavana vaiheena lähdimme kartoittamaan Sotkamon eri lapsiperheille suunnatuista yrityksistä, voisivatko he sponsoroida vapaalipuilla opinnäytetyömme kyselyä, sillä ajattelimme arpajaispalkintojen motivoivan kyselyyn vastaamisessa. Saimme sponsoreiksi KinoVision, Super Jymyn sekä Vuokatti Bowling. Heiltä saimme vapaalippuja heidän aktiviteetteihinsa, ja me puolestamme mainostimme heidän yrityksiään infokirjeissä (liite 4, liite 5). Teimme infokirjeet (liite 4, liite 5) lapsille suunnatusta kyselystä perheille suomeksi sekä englanniksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstö sai suomenkielisen infokirjeen (liite 3). Kyseiset infokirjeet (liite 3, liite 4, liite 5) lähetimme varhaiskasvatustyöyksiköiden johtajien työ sähköpostiin, jotka saimme Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen sivuilta. Varhaiskasvatustyöyksiköiden johtajien tehtävänä oli lähettää infokirjeet (liite 4, liite 5) suoraan perheille tai varhaiskasvatuksen ryhmiin, josta kasvattajat jakoivat ne perheille. Infokirjeessä (liite 4, liite 5) kerroimme opinnäytetyöstämme, jonka tarkoituksena oli saada tietoa lasten osallisuuden nykytilasta Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa ja kyselyn vastaamiseen kuluvan ajan ja tutkimuksen osapuolet (liite 3, liite 4, liite 5).

Kysely avautui perheille ajastuksen kautta ja sulkeutui aikarajan päättyessä. Perheiden oli mahdollista käydä vastaamassa kyselyyn 30.1.–15.2.2023 välisenä aikana. Sulkeutumisen jälkeen saimme tietää, että osa perheistä eivät olleet saaneet kyselyyn tarvittavaa sähköpostia tai sähköposti oli siirtynyt automaattisesti sähköpostin roskapostin joukkoon. Siksi avasimme uudelleen kyselyn ajalle 27.–28.2.2023.

5.4 Tiedonkeruumenetelmä

Tutkimuksessa tiedonkeruumenetelmänä käytettiin määrällistä Webropol-kyselyä, sisältäen avoimia laadullisia kysymyksiä. Valitsimme kyselyn, koska opintojemme aikana Webropol tuli meille tutuksi ja koimme sen pystyvän vastaamaan meidän tutkimuskysymyksiimme. Kysely on myös yleisesti käytetty menetelmä määrällisessä tutkimuksessa, jossa halutaan paljon vastauksia sekä selvittää ihmisten mielipiteitä sekä ajatuksia (Vilkkä 2021). Kyselyn (liite 6) laadinta lähti liikkeelle teorian sisäistämisellä osallisuudesta, jolloin kysymykset olivat teoriaan pohjautuvia. Kysymysten laadinnassa

pidimme mielessämme mitä haluamme tietää tutkimuskysymyksiin liittyen ja millaiset kysymykset ovat lapsille selkeitä ymmärtää.

Kyselyn tekeminen aloitettiin teorian tiedon operationalisoinnilla. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että laadimme kysymykset osallisuuden malleja (kuva 2, kuva 3) hyödyntäen (Vilkkä 2007, luku 38). Kysymykset laadittiin selkeiksi ja lapselle ymmärrettäviksi, huomioiden heidän ikä- ja kehitystasonsa. Teimme kirjoitetun kysymyksen lisäksi kuvallisen ilmaisun, joka tuki lasta ymmärtämään kysymyksiä paremmin. Kuvat teimme Papunetin kuvatyökalulla, jolloin huomioimme kuvan käytönoikeudet. Papunetin kuvat ovat CC BY-NC-SA 3.0, jolloin niitä saa jakaa sekä muokata, kunhan mainitsee lähteen (Papunet 2023).

Teimme kyselyn myös englanniksi, jolloin monikulttuuriset lapset pääsivät osallisiksi, koska koimme tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vuoksi tärkeänä asiana huomioida monikulttuuristen lasten osallisuuden. Monikulttuuristen lasten osallisuuden tukemisessa täytyy huomioida tarkemmin lapsen kuuluksi tuleminen, koska kieli ja kulttuuri on erilainen, jolloin käytössä on erilaisia keinoja huomioida lapsen mielipiteet. (Arvola, Lastikka & Reunamo 2017, 253–254.)

Testasimme kyselyn 10 henkilöllä ennen sen varsinaista lähettämistä. Testaajiksi valikoitui kollegoitamme varhaiskasvatuksesta sekä tuttavien lapsia. Tällä varmistimme sen, että mahdollisten ongelmien ilmettyä olisimme voineet muokata kysymyksiä ja ulkoasua. Kysely on tarpeen testata ennen sen lähettämistä, koska silloin saadaan ulkopuolisen näkökulma kysymyksiin sekä tämän avulla voidaan kyselyä arvioida tulleiden palautteiden perusteella (Vilkkä 2021). Myös Tähtisen, Laakkosen & Brobergin (2020, 27–28) mukaan on kysely syytä testata, jolloin sitä voidaan arvioida sekä parantaa. Testaamisen jälkeen pystyimme arvioimaan eri ikäisten lasten jaksamista vastata kyselyyn, ja sen pohjalta pystyimme miettimään mistä kysymyksistä eteenpäin vastaavat vain isommat lapset eli yli 5-vuotiaat.

Kysely sisälsi 23 kysymystä, ja kysymykset 19–23 (liite 6) oli tarkoitettu 5–7-vuotiaille lapsille. Kyselyn linkki ja infokirjeet lähetettiin Sotkamon kunnan päiväkoteihin, yksityiseen päiväkotiin sekä kolmelle perhepäivähoitajalle. Varhaiskasvatustyöskööt jakoivat ne eteenpäin perheille. Lapset vastasivat kyselyyn yhdessä huoltajiensa kanssa, jolloin huoltajat pääsivät osallisiksi.

Pyysimme sähköpostitse varhaiskasvatuksen kasvattajia laittamaan kyselystä muistutuksia ennen kyselyn aukeamista, sen aikana sekä aukioloajan päättymisen lähestyessä. Tutkimukseen eivät osallistuneet kaksi kunnan sisällä olevaa päiväkotia. Toisessa kyselyn aikana oli vain alle 3-vuotiaita lapsia, jolloin he eivät olleet tutkimuksemme kohdejoukkoa. Useista yhteydenottoyrityksistämme huolimatta emme tavoittaneet toista päiväkotia kyselyyn mukaan.

Mahdollisen vähäisen aineiston saamiseksi, olimme varautuneet pyytämään varhaiskasvatuksen kasvattajia yhteistyöhön aineiston keruussa. Käytännössä tämä olisi tarkoittanut sitä, että varhaiskasvatuksen kasvattajat olisivat tehneet lasten kanssa kyselyn varhaiskasvatuksessa. Näemme lasten kanalta järkevämpänä ratkaisuna tuttujen, turvallisten sekä ennestään luotettavien aikuisten kanssa kyselyyn vastaamisen sen sijaan, että me menisimme tekemään lasten kanssa kyselyitä.

5.5 Aineiston analyysi

Opinnäytetyö on kvantitatiivinen tutkimus, eli määrällinen tutkimus, jolloin kysely toimi mittarina. Tällöin kyselyllä saimme osallisuuden tutkimuksen tulokset määrälliseen muotoon. Määrällisen tutkimuksen tarkoituksena on analysoida tuloksia numeerisesti. Mahdollisimman parhaan tiedon analysoinnin takaa suuri vastausprosentti. (Vilka 2007, luku 13–18.) Vastauksia kyselyyn saimme 75 ja Sotkamon kunnassa on yhteensä noin 250 lasta. Tähän vastausten pieneen määrään vaikutti varmasti osaltaan se, kun huoltajille kyselyn linkki oli mennyt useilla roskapostiin, eikä näin ollut saavuttanut kaikkia perheitä. Avasimme kyselyn muutamaksi päiväksi uudestaan, kun kuulimme varhaiskasvatustyksiköiltä asiasta, ja sen jälkeen perheet aktivoituivat vastaamaan. Aineistoa tarkastellessa saimme kattavan määrän vastauksia, joiden pohjalta analysointia oli helppoa lähteä tekemään. Avointen kysymykset olivat myös merkittäviä verrattessa lasten kokemuksia osallisuuden teoriapohjaan. Avointen kysymysten avulla saimme tutkimukseemme enemmän lasten mielipiteitä sekä ajatuksia osallisuudesta.

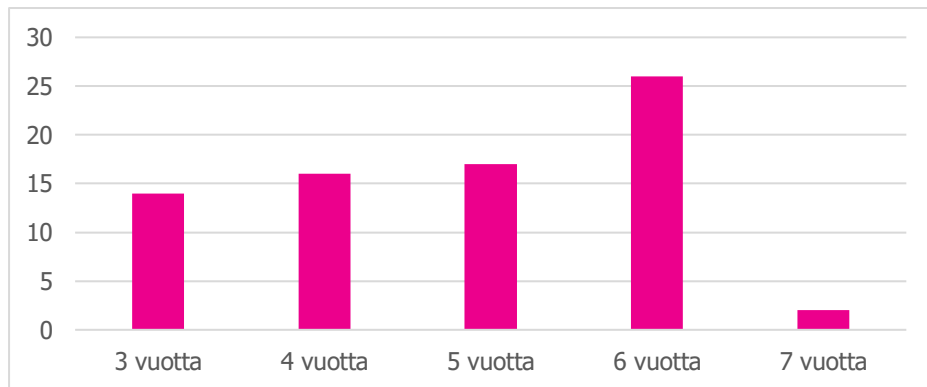
Aineiston analysoinnissa käytimme apuna Vilkan (2007) teosta: Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet- kirjaa, jonka pohjalta kyselyn (liite 6) tulokset koottiin ja jaoteltiin iän sekä kysymysten mukaisesti havaintomatriisiin eli taulukkoon. Tuloksista luotiin lukuja eli frekvenssejä, laadimme keskeisistä tuloksista taulukoita, joilla havainnollistettiin tutkimuksen tuloksia. (Vilka 2007, luku 111.) Analysoimme tuloksia vertaamalla osallisuuden teoreettisiin tietoihin ja teimme sen pohjalta johtopäätöksiä. Tähtisen, Laakkosen & Brobergin (2020, 35–36) mukaan saatujen tulosten tulkinta teoriaan viitaten luo tieteellisen tulkinnan. Mahdollisuuden tieteelliselle tulkinnalle luo perusteellinen perehtyminen tutkittavan asian teoriaan ja soveltaa tätä teoriaa tulkittaessa aineistoa.

6 TULOKSET

Opinnäytetyön tutkimusaineisto koostui Webropol-kyselystä Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa oleville lapsille. Vastausmäärän suhteen olisimme toivoneet isompaa vastausprosenttia, mutta tuloksia tarkastellessa saimme kattavia vastauksia. Näiden vastausten pohjalta oli selkeää lähteä analysoimaan tuloksia. Kyselyyn vastasi 75 lasta ja Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa on noin 250 lasta.

6.1 Vastaajien ikä ja sukupuoli

Kyselyn (liite 6) vastaajien ikäjakaumaa tarkastellessa (kuva 4) voidaan nähdä, että eniten vastauksia on tullut 6-vuotiailta lapsilta ja vähiten 7-vuotiailta. Kuvaa tarkastellessa voi todeta, että viisi-, neljä- ja kolmevuotiaista lapsista kyselyyn vastasi lähes saman verran. Eniten vastauksia tuli 39 pojalta ja 35 tytöltä. Vastauksissa oli myös yksi henkilö, joka ei sukupuoltaan halunnut kertoa.

Kuva 4. Lasten (n=75) ikäjakauma (kpl)

6.2 Lapsen huomioiminen ja vuorovaikutus

Kasvattajan ja lapsen väliseen kohtaamiseen liittyen 54 lasta totesi kasvattajan huomioivan erittäin hyvin heidät aamulla varhaiskasvatukseen tullessaan. Lapsista 16 koki kasvattajan ottavan melko hyvin heidät vastaan. Lapsista 4 koki kasvattajan ottavan heidät hyvin huomioon hoitoon tullessa. Vain 1 lapsi koki, ettei kasvattaja ota häntä ollenkaan huomioon hoitoon tullessa. Vastauksista päätellen kasvattajat ottivat hyvin kontaktia lapseen ja usea lapsi kertoo vastauksissaan kasvattajan huomioivan myös huoltajan. Kyselyssä lapsilla oli mahdollisuus kertoa myös kirjallisesti omia näkemyksiä kasvattajan ja lapsen kohtaamisesta. Lapset kertoivat paljon positiivisia näkemyksiä kohtaamisista, mutta joukossa oli myös negatiivisia kohtaamisia. Alla on nähtävillä suoria lainauksia lasten vastauksista.

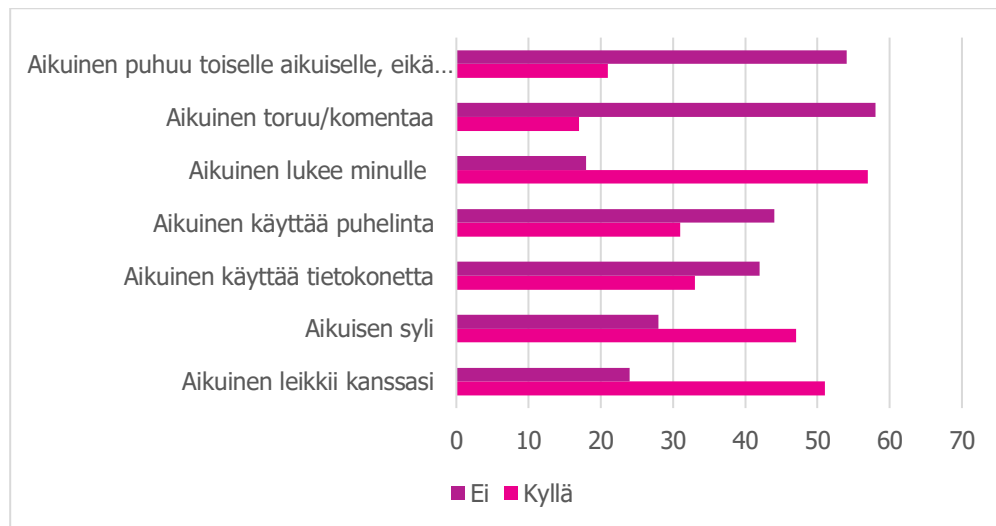
”Todella hyvin, toivotetaan huomenet ja katsotaan silmiin.”

”Että sillä tavalla, että kun mä tulen päiväkotiin niin aikuinen huomaa, että mä tulen ja yrittää kysyä mihin leikkiin mä menen.”

”Syliin, ja joskus menen ite. Ja joskus huonosti.”

”Ei mitenkään.”

”Yleensä tervehditään ja jutellaan, joskus paikalta vain poistutaan eikä juuri mitään sanota.”

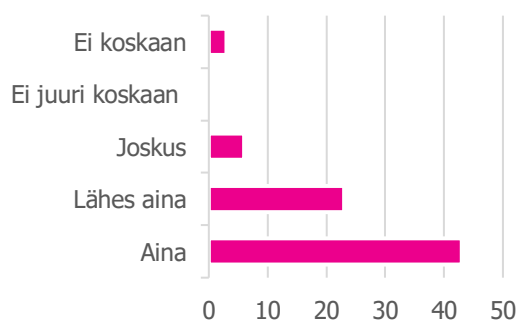

Kuva 5: Lasten havaintoja kasvattajien toiminnasta (n=75)

Kyselyssä (liite 6) kysyimme, mitä aikuinen tekee päiväkodissa ja tässä kysymyksessä oli mahdollisuus valita useampi vastausvaihtoehto. Lapsen huomioiminen ja vuorovaikutus (kuva 5) on havainnollistettu, kuinka vastaukset jakautuivat. Lapset vastasivat, että eniten aikuinen lukee heille sekä leikkii heidän kanssaan. Lapset kokivat pääsevänsä hyvin aikuisen syliin halutessaan, mutta kuusi vastaajaa vastasi, ettei pääse aikuisen syliin. Usean lapsen näkemyksen mukaan aikuinen käyttää arjessa älylaitteita sekä juttelee toisen aikuisen kanssa, eikä huomioi lasta.

Vastausten mukaan toiset lapset ottavat heidät vastaan vaihtelevasti. 34 lasta kokee, että toiset lapset huomioivat heidät, kun taas 5 lasta kokee, ettei huomioida millään tavalla. Vastauksia lukiessa suurin osa kertoo toisten lasten huomioivan pyytämällä leikkiin, juttelemalla, katsekontaktin ottamisella, halaamalla ja tervehtimällä. Ne lapset, jotka kokivat, ettei heitä huomioida eivät osanneet kertoa tarkemmin asiasta. Yksi lapsi oli kertonut, että muut lapset eivät halua huomioida häntä.

Kyselyssä (liite 6) kysyimme, kuuntelevatko ryhmäsi aikuinen/-set sinua hoidossa ollessasi. Kuva 6 havainnollistaa lasten kokemuksia siitä, kuuntelevatko ryhmän aikuinen/-set häntä varhaiskasvatuspäivän aikana. Suurin osa kyselyyn vastanneista lapsista koki ryhmän aikuisen/aikuisten kuuntelevan heitä päivän aikana. Tarkemmin tuloksia tarkasteltaessa voidaan todeta, että 43 lapsista koki, että aikuinen/-set kuuntelevat heitä aina päivän aikana. 23 lasta koki aikuisen kuuntelevan häntä lähes aina. 6 lasta koki aikuisen kuuntelevan heitä päivän aikana joskus, ja 3 vastanneista koki, ettei aikuinen/-set ryhmässä kuunnelleet heitä päivän aikana ollenkaan.

Kuva 6. Lasten (n=75) arvioita kuulluksi tulemisesta (kpl)

6.3 Leikki

Tuloksia tarkastellessa leikin osalta 41 lapsen kokemuksen mukaan aikuinen on joskus leikeissä mukana. Vastanneista lapsista 31 koki, että aikuinen on mukana leikissä. 7 vastannutta lasta koki, ettei aikuinen ole mukana leikissä. Tässä kysymyksessä lapsilla mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto. Vastaajia oli 75 ja valintoja oli tehty 79. Vastausten vapaata tekstikentän tuloksia tarkastellessa usea lapsi oli kirjoittanut aikuisen seuraavan vierestä leikkiä. Teksteistä nousee myös esille muutaman aikuisen nimi, jotka lapsen kertoman mukaan osallistuvat leikkiin. Teksteissä nousee paljon esille myös sitä, että aikuiset keskustelevat keskenään ja seuraavat kauempaa lasten leikkiä. Eräs lapsi on huomannut tämän erityisesti ulkoilun aikana, kun lapset leikkivät keskenään. Alla on esitelty suoria lainauksia lasten vastauksista.

” Aikuinen katsoo, että leikki sujuu ja joskus osallistuu leikkiin.”

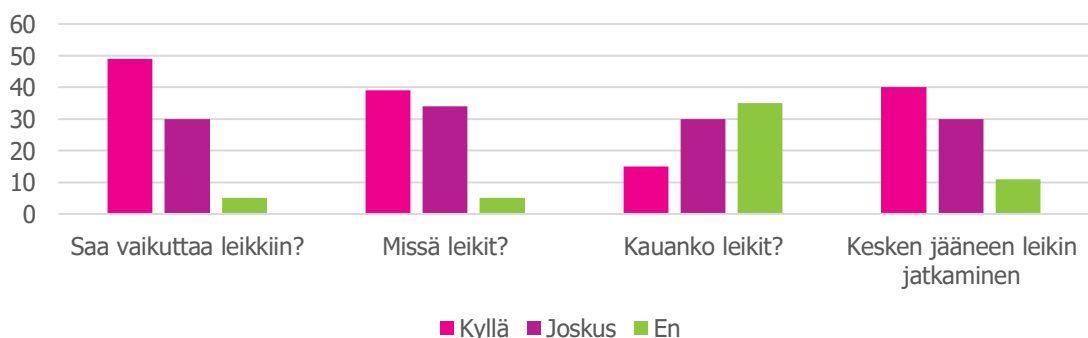
” Joskus kyllä aikuinen leikkii ja rakentaa niitä majoja meidän kans.”

” Seuraa leikkiä vierestä.”

” Sisällä seuraa vierestä ja ulkona kauempaa. Keksitään kavereiden kanssa omat leikit. Välillä on aikuisten kanssa yhteisiä leikkejä.”

” Ei seuraa, katsoo puhelinta.”

” Aikuinen on mukana leikissä ja tarvittaessa auttaa.”

Kuva 7. Lasten (n=75) kokemuksia leikistä (kpl)

Yllä olevaa kuvaa (kuva 7) tarkastellessa voidaan nähdä leikin valintaan, leikin kestoon sekä kesken jääneen leikin jatkamisen kokemuksiin lapsen kertomana. 49 vastannutta lasta kokee, että he pääsevät vaikuttamaan siihen millaista leikkiä hoidossa ollessaan he leikkivät. 30 lasta koki saavansa päättää joskus leikin. Vain 5 lasta koki, etteivät pääse vaikuttamaan hoidossa ollessaan leikin valintaan. Vastaajia oli tähän kysymykseen 75 ja valintoja oli tehty 84 kappaletta.

Tarkastellessa kuvaa (kuva 7) nähdään, kuinka 39 lasta koki saavansa vaikuttaa siihen missä leikkivät. 34 vastanneista puolestaan koki, että saivat joskus vaikuttaa siihen, missä leikkivät. Jälleen 5 lasta koki, ettei saanut vaikuttaa siihen, missä leikkivät. Vastaajia oli 75 ja valintoja oli tehty 78 kappaletta. Tähän kysymykseen oli useampi lapsi valinnut usean vastausvaihtoehdon.

Kuvaa (kuva 7) tarkastellessa voidaan nähdä kuinka lapset ovat vastanneet saavatko he vaikuttaa kauanko leikkivät. Vastaajia oli tähän kysymykseen 75 ja valintoja oli tehty 80. Vastanneista 35 kertoi, ettei pääse vaikuttamaan leikin aikaan. Kun taas puolestaan 30 lasta koki, että pääsee joskus vaikuttamaan leikkiaikaan. Ja vain 15 vastanneista kertoi pääsevänsä vaikuttamaan siihen, minkä

pituinen leikkiaika on. Kyselyssä oli myös avoin kohta, johon lapset pääsivät kertomaan tarkemmin kirjallisesti siitä miksi eivät ole päässeet vaikuttamaan leikin aikaan. Lasten vastauksissa nousi esille se, että kasvattajat päättävät leikkiajan. Vastauksissa nousi myös esille se, että jokin muu toiminta rajoittaa leikkiajan pituutta. Alla on nähtävillä suoria lainauksia lasten vastauksista.

” Siksi koska alkaa toinen ohjelma (päiväunet, ruokailu, ulkoilu).”

” No koska jos kaikilla on siellä tylsää, niin kukaan ei voi niinku vaikuttaa siihen. Leikkiä ei voi vaihtaa.”

” Päivässä on tietyt aikataulut, joita noudatetaan.”

” Koska aikuiset ovat laittaneet Timesin siksi ajaksi ja jos joku koskee siihen, niin aikuiset suuttuu.”

” En tiedä. Aikuinen sanoo vaikka, että on ruoka-aika. Kello kilkattaa silloin. Joskus saadaan leikkiä kauemmin.”

Kuvaa 7 tarkastellessa voidaan nähdä 40 lapsen kokevan, että saavat jatkaa kesken jäänyttä leikkiä esimerkiksi iltapäivällä tai seuraavana päivänä. 30 lasta kertoi kokevansa, että he saavat joskus jatkaa kesken jäänyttä leikkiä. 11 lasta koki, etteivät saa jatkaa kesken jäänyttä leikkiä myöhemmin. Kyselyssä (liite 6) lapsilla oli mahdollisuus kertoa myös kirjallisesti, milloin olet päässyt jatkamaan leikkiä tai milloin leikki on täytynyt keskeyttää. Lasten vastauksissa oli nähtävissä, että leikkiä oli toisinaan mahdollista jatkaa iltapäivällä tai seuraavana päivänä. Osassa vastauksista oli nähtävissä myös se, että leikki tuli keskeyttää sekä siivota aina toiseen toimintaan siirryttäessä, esimerkiksi ruokailu, ulkoilu tai opetus hetki. Alla on nähtävissä muutamia suoria lainauksia lasten vastauksista.

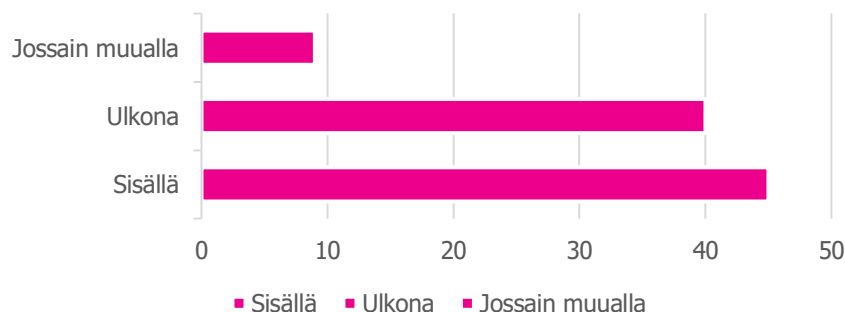
” Sitten kun pitää mennä nukkumaan, niin sitten nukkumisen jälkeen saan jatkaa sitä minun leikkiä.”

” Aina pitää siivota.”

” Rakennelmat saa säilyttää seuraavaan päivään. Perjantaina siivotaan lelut.”

” Aina voin jatkaa leikkiä. Joskus on pitänyt keskeyttää leikki.”

” Yhdeltä pitää siivota leikki pois, kun eskari loppuu, mutta leikkiä voi jatkaa seuraavana päivänä.”

Kuva 8. Lasten (n=75) valintoja leikkipaikasta (kpl)

Lisäksi kyselyssä (liite 6) oli kohta, jossa lapset pääsivät kertomaan tarkemmin missä leikkisivät mieluiten varhaiskasvatuspäivän aikana, jos saisivat valita. Kuvaa 8 tarkastellessa voidaan nähdä, kuinka lapset olivat valinneet useita leikkipaikkoja, sillä 45 lasta valitsisi leikkipaikakseen sisätilat, 40

lasta valitsi leikkipaikakseen ulkotilat, kun taas jokin muun paikan (liikuntasali, metsä ja jääkiekkokaukalo) oli valinnut 9 lasta.

6.4 Ruokailu ja päivälepo

Ruokailuun liittyvässä kyselyssä (liite 6) kysymyksissä oli kysymys saako lapsi itse ottaa ruokansa. Tähän kysymykseen vastanneita oli 75 ja valintoja oli tehty 78 kappaletta, koska vastaajista yksi tai useampi oli valinnut useamman vastausvaihtoehdon. Kyselyn mukaan lapsista 46 saa ottaa itse ruokansa, 12 joskus ja 20 ei saa ottaa ruokaansa itsenäisesti. Osakseen näihin tuloksiin voi olla vaikutusta menneellä koronapandemialla, jolloin hygieniasyistä kasvattaja tarjoili ruuan.

Kyselyssä (liite 6) oli kysymys saako lapsi valita ruokailun aikana istumapaikan itse. Ruokailupaikan valintaan liittyvässä kysymyksessä lapsista 18 vastasi, että saa valita itse paikan missä ruokailun aikaan istuu, 14 vastasi saavansa valita paikan joskus ja peräti 43 lasta ei saa valita paikkaansa. Kyselyssä (liite 6) lapsilta kysyttiin saavatko he valita missä järjestyksessä ruokansa syövät eli voivatko valita syökö ensimmäiseksi leivän vai täytyykö pääruoka olla syötynä. Tähän kysymykseen vastaajia oli 75 ja valintoja oli tehty 82 kappaletta, vastaajista useampi lapsi oli valinnut useamman vastausvaihtoehdon. Lapsista 29 koki saavansa syödä ruokansa oman mielensä mukaisesti, joskus vastasi 27 ja lapsia, jotka eivät saa valita missä ruokansa syö oli 29. Tämän kysymyksen jälkeen oli avoin kysymys, johon sai kertoa tarkemmin ruokailutilanteesta, saako syödä leivän ennen pääruokaa, täytyykö lautasen olla tyhjä. Ohessa muutamia lainauksia lasten vastauksista.

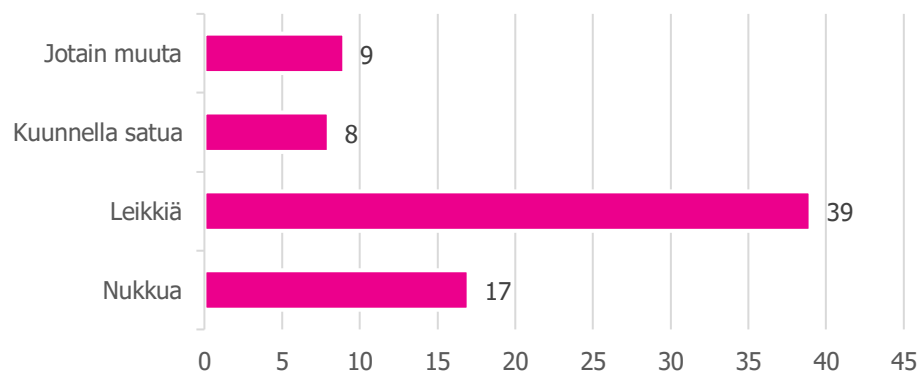
” Leivän saan syödä ruuan kanssa”

” Ekana ruoka, sitten leipä sitten jälkiruoka ja vesi.”

” Lautasen pitää olla tyhjä ja sitte saa vasta leivän”

” No keiton kanssa sitä leipää voi syödä samalla”

Päiväuniin liittyvä kysymys saako lapsi päättää nukkuuko päiväunet varhaiskasvatuksessa, vastaajia oli 75 ja valintoja oli tehty 81 kappaletta. Tähän kysymykseen oli useampi lapsi valinnut usean vastausvaihtoehdon. Lapsista 32 saa päättää nukkuuko, 11 lasta vastaa joskus ja 38 lasta vastaa, ettei saa päättää. Seuraava kysymys koski mitä lapset haluaisivat tehdä päiväunien aikaan. Tähän kysymykseen vastaajien määränä oli 73, sillä voimme päätellä, että tähän kysymykseen ei ollut vastannut 2 vastaajaa. Kuva 9 osoittaa vastaajien ideoita päiväuniajan käyttöön liittyvistä aktiviteeteistä. 39 lasta haluaisi leikkiä, 17 lasta nukkua, 8 kuunnella satua ja 7 vastasi jotain muuta.

Kuva 9. Lasten (n=73) ideoita päiväuniajan aktiviteeteista (kpl)

Edellä olevan kysymyksen jälkeen kysyimme avoimen kysymyksen, jossa lapset saivat kertoa kirjallisesti, mitä jotain muuta he haluaisivat päiväuniaikaan tehdä. Alla muutamia suoria lainauksia lasten vastauksista.

”Vois muovailla.”

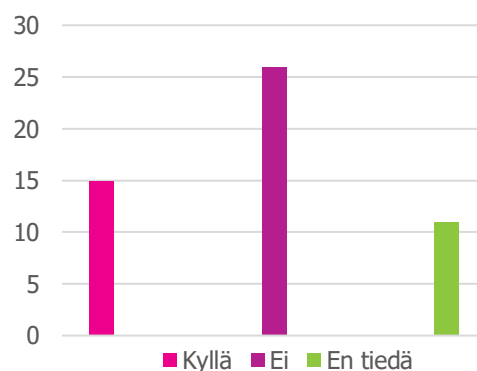
”Katsoisin lasten ohjelmia.”

”Mennä metsään.”

”Piirtää.”

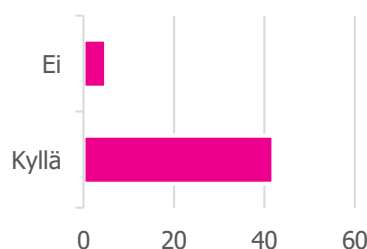
6.5 Päätöksenteko ja lasten toiveet

Kyselyn (liite 6) tässä vaiheessa alle 5-vuotiaiden lasten oli mahdollista päättää kysely ja siirtyä kyselyn viimeiselle sivulle. Kyselyn loput kysymykset olivat suunnattu yli 5-vuotiaille lapsille, ja tällöin vastaajia oli 52. Lasten mahdollisuudesta päätöksentekoon ja toiveiden esille tuomiseen kyselyn (liite 6) viimeisessä osiossa kysyimme, onko lapsen varhaiskasvatusyksikössä käytössä lasten kokoukset. Vastauksia tuli tähän kysymykseen 52 lapselta. Alla olevaa kuvaa tarkasteltaessa voimme nähdä, että heistä 15 vastasi kyllä, ei vastasi 26 ja en tiedä 11.

Kuva 10. Lasten (n=52) näkemyksiä lastenkokouksista varhaiskasvatuksessa (kpl)

Lapset kokivat kyselyn tulosten perusteella pääsevän kertomaan mielipiteensä ja kokevat että heitä kuunnellaan. Vastauksia tuli tähän kyselyn (liite 6) kohtaan 50 kappaletta, sillä 2 ei ollut vastannut. Kyllä vastauksia oli 25, joskus vastauksia 24 ja ei vastauksia 1. Alla olevasta kuvasta (kuva 11) tarkasteltaessa voimme nähdä, kuinka lapset ovat kokeneet sen, ovatko heidän toiveensa toteutuneet varhaiskasvatuksessa. Tähän vastaajien määrä oli 47, tästä voimme todeta, koska 5 oli jättänyt vastaamatta. Kyllä vastauksia oli 42 kappaletta ja ei vastauksia 5.

Kuva 11. Lasten (n=47) toiveiden toteutuminen (kpl)

Kyselyssä (liite 6) kysyttiin pääsevätkö lapset äänestämään varhaiskasvatusyksikössään. Vastauksia tähän kysymykseen tuli 48, lapsista 19 vastasi pääsevänsä äänestämään varhaiskasvatuksessa, joskus vastauksia tuli 16 ja ei vastauksia tuli 13. Avoimena kysymyksenä kysyimme mistä asioista lapset pääsevät äänestämään. Alapuolella on nähtävissä lasten kertomia vastauksia suoraan lainauksin.

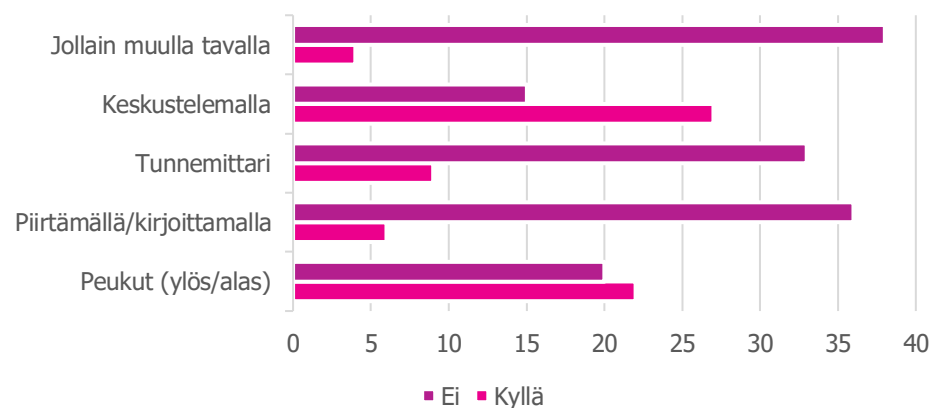
”Palkintopurkista, ryhmän nimestä.”

”Peleistä on äänestetty, eli pelataan yhdessä sitä peliä, jota äänestettiin eniten.”

” Kumpaa leikkiä leikitään.”

” Esim. Satuhierontakirjasta on pidetty äänestys.”

Kyselyn (liite 6) seuraavassa kysymyksessä kysyttiin pääsevätkö lapset kertomaan oman mielipiteensä toteutuneesta toiminnasta. Tähän kysymykseen vastanneita oli 46 ja vastauksien lukumäärä oli 51. Tästä voimme päätellä, että useampi lapsi oli valinnut useamman vastausvaihtoehdon. Lapsista 42 koki pystyvänsä tuomaan esille mielipiteensä toteutuneesta toiminnasta ja 9 lasta ei kokenut saavansa mielipidettään kuuluviin. Alla olevan kuvasta voidaan nähdä, kuinka lapset ovat vastanneet kyselyn (liite 6) kysymykseen, kuinka heidän mielipidettänsä toiminnasta varhaiskasvatuksessa on kysytty. Tähän kohtaan oli mahdollista valita vastausvaihtoehdoista useampi kohta, tästä syystä vastauksia oli yhteensä 68.

Kuva 12. Lasten palautteen kysyminen varhaiskasvatuksessa

Tähän kyselyn (liite 6) kohtaan lapsilla oli mahdollista kertoa tarkemmin kirjallisesti, jos hän oli valinnut vastausvaihtoehdoista jollain muulla tavalla. Kirjallisia vastauksia oli tullut 4 kappaletta, alla on nähtävillä suorat lainaukset lasten vastauksista.

”Juttelemalla.”

”Laitettiin omat nimilaput sen alle mihin haluttiin.”

”Pitää viitata yleensä.”

”Korteilla, ilmekorteilla.”

7 POHDINTA

Saimme opinnäytetyöhön aineistoa lapsille suunnatun kyselyn (liite 6) kautta 75 kappaletta ja yli 5-vuotiaiden vastauksia oli koko kyselyyn 52 kappaletta. Toiveenamme oli saada suurempi vastausmäärä. Suuremman vastausmäärän myötä olisi mahdollistunut laajemman katsauksen saaminen lasten osallisuuden kokemuksiin. Vastausten pieneen määrään vaikutti osaltaan se, että huoltajille kyselyn linkki oli mennyt sähköpostin roskapostiin, eikä näin ollut saavuttanut kaikkia kohderyhmäläisiä.

Opinnäytetyömme kannalta kyselyn (liite 6) tulokset olivat kattavia, ja olimme oikein tyytyväisiä muun muassa siihen, kuinka lapset huoltajien avustuksella olivat vastanneet avoimiin kysymyksiin. Näiden avointen kysymysten kautta meille avautui selkeämmin lasten näkemyksiä heidän mahdollisuudestaan osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä varhaiskasvatuksen arkeen kokonaisuudessaan. Kyselyn tulosten perusteella mielestämme Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lasten osallisuudessa on vielä kehitettävää. Koemme, että Sotkamon kunnan varhaiskasvatus sijoittuu Hartin portaissa (kuva 3) portaiden 3–5 välille, riippuen tarkastelun näkökulmasta. Shierin tasoa (kuva 2) tarkastellessa, koemme Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen sijoittuvan tasolle 3. Alla olemme tarkastelleen tutkimuksen tuloksia ja tehneet tarkempia johtopäätöksiä kyselyn (liite 6) tuloksista.

7.1 Tulosten tarkastelua ja johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten osallisuutta Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lasten näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää kuinka lapset kokevat osallisuutta varhaiskasvatuksessa, miten osallisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksessa sekä kuinka osallisuutta voidaan kehittää. Lasten osallisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, joka toteutuessaan takaa laadukkaan varhaiskasvatuksen. Lasten osallisuuden huomioiminen lähtee kansainvälisistä sopimuksista, lainsäädännöstä ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Mielestämme näiden asiakirjojen sisällöt liittyen osallisuuteen täytyy tiedostaa, jotta varhaiskasvatuksen arjessa pystyy osallisuutta toteuttamaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) määritellään lapsen ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun, päätöksentekoon ja arviointiin sekä huomioida lapsen mielipiteet sekä kiinnostuksen kohteet. Tutkimuksemme mukaan lapset pääsevät ilmaisemaan mielipiteensä vaihtelevasti, tästä voimme päätellä, että Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lasten osallisuuden taso Hartin portaita (kuva 3) tarkastellen on 3–4 välillä.

7.1.1 Vuorovaikutus ja kohtaaminen

Tutkimuksemme mukaan suurin osa lapsista, koki aikuisen huomioivan heidät suurimmaksi osaksi positiivisesti päivän aikana. Virkki (2015, 36) pohjaa omaa näkemystään Holkeri-Rinkisen (2009) tutkimukseen, joka liittyy lapsen ja kasvattajan väliseen vuorovaikutukseen. Kyseisen tutkimuksen mukaan kasvattajan ottaessa kontaktia lapseen, voi kohtaaminen mahdollistaa lapsen mielipiteiden huomioon ottamisen ja hyödyntämisen lapsen parhaaksi. Tutkimuksessamme lasten arvioita huomioiduksi tulemisesta sekä vuorovaikutusta kasvattajien kanssa (kuva 5) nähdään, kuinka varhaiskasvatuksessa on lapsia, jotka kokevat, etteivät kasvattajat huomioi heitä päivän aikana riittävästi. Tästä voimme päätellä, ettei Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lasten mielipiteiden huomiointi ja niiden hyödyntäminen ole mielestämme riittävällä tasolla, ajatellen lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Arvioisimme Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen sijoittuvan Hartin portaissa (kuva 3) portaiden 3–4 sekä 4–5 väleillä.

Kasvattajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta korostetaan varhaiskasvatuslaissa (540/2018) sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022), joiden mukaisesti kasvattajien kuuluu varhaiskasvatuksessa pyrkiä toimimaan. Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa olisi hyvä mielestämme kiinnittää huomiota lasten yksilöllisiin vuorovaikutustilanteisiin kasvattajien kanssa. Kasvattajien olisi hyvä pohtia, mistä lapselle nousee tunne siitä, ettei hän tule päivän aikana riittävästi huomioiduksi?

Ajattelemme varhaiskasvatuksen olevan oppimisen, kasvun ja hoidon kokonaisuus, jossa tulisi olla kunnioittava sekä vastavuoroinen vuorovaikutus, jotka muodostavat yhdessä läheisyyden ja myönteisen kokemuksen kanssa laadukkaan varhaiskasvatuksen sekä perustan luottamukselliselle ja hyvälle huolenpidolle. Tutkimuksemme vastausten perusteella (kuva 5) voidaan nähdä, että lapset ovat varhaiskasvatuspäivän aikana huomanneet kasvattajien huomion kiinnittyneen teknisiin laitteisiin, kuten tietokoneeseen ja puhelimeen sekä toisiin kasvattajiin, jolloin huomio ei ole ollut lapsissa. Vastauksista voimme päätellä sen, kuinka kasvattajien olisi mielestämme tärkeää kiinnittää huomiota minkä verran aikaa päivässä kuluu muihin asioihin, jotka vievät mahdollisuuden lasten kanssa käytävältä vuorovaikutukselta.

Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on luoda lapsille tunne siitä, että he tulevat ymmärretyksi, kokevat itsensä arvokkaiksi ja, että he saavat olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Kasvattajien tulisi ottaa lapset vastaan sensitiivisesti sekä huomioida lapsen näkemykset ja mielipiteet. Hartin portaita (kuva 3) tarkastellessa mielestämme Sotkamon kunnan varhaiskasvatus on tällä hetkellä portaalla 3, tarkastellessa kyselyn (liite 6) lasten vastauksia.

Tutkimuksemme mukaan lapset kokevat kasvattajan huomioivan heidät positiivisesti sekä sensitiivisesti, vaikka joukkoon mahtui lasten kokemuksia negatiivisesta kohtaamisesta. Tämän perusteella voidaan todeta, että kasvattajien täytyisi mielestämme muistaa panostaa enemmän lasten kanssa käytävään vuorovaikutukseen, esimerkiksi lapsen tullessa aamulla varhaiskasvatusyksikköön. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) nousee esille lasten arvostavan kohtaamisen merkitys. Kohtaaminen on yhteydessä lasten aloitteiden vastaamisen ja ajatusten kuuntelemisen kanssa sekä osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen vahvistamisessa. Positiivisella ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen itsetunnon kehitystä ja näin ollen lapsi uskaltautuu tuomaan esille omia nä-

kemyksiään ja mielipiteitään. (Opetushallitus 2022, 23–32.) Mielestämme kasvattajien tulisi kiinnittää kohtaamisiin lasten kanssa erityistä huomiota myös siksi, että nämä arjen kohtaamiset ovat lapselle hyvin merkityksellisiä ja mieleen painuvia. Näiden arjen kohtaamisten myötä ajatteleminen, kuinka lapsi rakentaa itselleen kokemusta osallisuudesta varhaiskasvatuksen arjessa.

Toisten lasten merkitys lapsen osallisuudelle on merkittävää ja yhdessä lapset toistensa kesken luovat hyvää ryhmähenkeä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta (Virkki 2015, 37). Tutkimuksemme mukaan lasten kokemukset toisten lasten huomioimisesta olivat pääosin positiivisia ja lapset kertoivat vuorovaikutuksellisia kokemuksia, miten toiset heidät huomioivat ja ottavat leikkeihin. Tutkimuksessamme nousi kuitenkin esille myös niitä vastauksia, joissa lapsi koki, ettei muut lapset huomioineet heitä ollenkaan. Koemme merkittävänä lasten osallisuudelle ja yhteenkuuluvuuden tunteelle varhaiskasvatuksessa kasvattajien tehtävän tukea lasten keskinäistä vuorovaikutussuhdetta, kuten varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) on kirjoitettu. (Opetushallitus 2022, 33).

Lasten keskinäisiä suhteita ja niiden merkitystä oppimiselle sekä osallisuudelle on tutkinut Samuli Ranta (2021, 143) ja hän toteaa tutkimuksensa osoittavan kasvattajilla olevan merkityksellinen rooli, jotta lapset pääsevät osallisiksi ryhmään. Tästä voimme päätellä, että Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa kasvattajat ovat ottaneet hyvin huomioon lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet. Mielestämme kasvattajien olisi hyvä kiinnittää huomiota erityisesti ryhmässä niihin lapsiin, joita muut lapset eivät huomioi hoitoon tullessa, ja jäävät näin yksin.

7.1.2 Leikin merkitys

Varhaiskasvatuksen arkeen kuuluu monia arjen toimintoja, kuten ruokailu, ulkoilu, päivälepo tai jokin muu toiminta, kuten esimerkiksi opetushetki tai liikunta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) kerrotaan lapsen oppimiskäsityksestä, ja leikin merkitys varhaiskasvatuksessa on keskeinen lapsen oppimiselle, vuorovaikutukselle ja hyvinvoinnille. Tutkimuksestamme voidaan päätellä, että lasten omaehtoinen leikki on rajallista varhaiskasvatuksessa, jolloin heidän kokemuksensa leikin keston vaikuttamisesta on jäänyt vähäisiksi tai olemattomaksi. Leikkien kautta lapsi oppii sääntöjä, käymään läpi tunteitaan, sosiaaliset taidot vahvistuvat ja mielikuvitus kehittyy (Opetushallitus 2022, 21). Tämän perusteella mielestämme lasten omaehtoista leikkiä tulisi mahdollistaa varhaiskasvatuksen arjessa, ja sen kautta ymmärtää leikin merkitystä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle.

Koemme kuinka varhaiskasvatuksessa tulisi ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä sekä hyvinvoinnissa. Pidämme tärkeänä varhaiskasvatuksessa kasvattajien ymmärrystä leikin merkityksestä, koska leikissä kasvattajat voivat tukea lasten leikkiä parhaansa mukaisesti. Kasvattajien tehtävä on mahdollistaa kaikkien lasten osallistuminen leikkiin omien taitojensa ja mielenkiinnon kohteidensa mukaisesti. Mielestämme jokaisella lapsella on oikeus leikkiin, kuten varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) kerrotaan. Lapsi oppii leikin sekä ilon kautta, niin itsestään kuin muista. Mielestämme omaehtoisen leikin avulla lapsi rakentaa muun muassa käsitystä itsestään, omasta identiteetistään sekä ympäröivästä maailmasta omista lähtökohdistaan käsin. (Opetushallitus 2022, 21–22, 40–41.) Tutkimuksemme mukaan kaikki lapset eivät pääse vaikuttamaan siihen, mitä leikkiä leikkivät, missä leikkivät

ja kuinka kauan. Ajatteleme tämän olevan ristiriidassa esimerkiksi sen kanssa, kuinka lapsen kuuluisi saada valita leikkinsä oman mielenkiinnon kohteensa mukaisesti.

7.1.3 Ruokailutilanteiden ja päivälevon merkitys

Ruokailu varhaiskasvatuksessa on meidän kokemamme mukaan merkittävä opetuksellinen tapahtuma, jonka avulla lapsi oppii myönteisen suhtautumisen ruokaan. Se on myös yhteinen vuorovaikutuksellinen tapahtuma, jossa ruokailu järjestetään kiireettömästi, opettelemalla kauniita pöytätapoja, sekä luomalla ruuasta positiivinen kuva lapselle tutustumalla ruokaan yhdessä. (Opetushallitus 2022, 50–51.) Tutkimuksemme osoittaa, kuinka lapset eivät saa esimerkiksi valita ruokailupaikkaa, jolloin lapsella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa siihen, missä ruokailee. Sama koskee ruokailutilannetta, joista usea lapsi vastasi, että ruoka täytyy syödä ennen jälkiruokaa tai lautanen syödä tyhjäksi ennen kuin voi ottaa leipää. Pohdimme ettei tämä tue lapsen positiivista ruokakasvatusta, eikä osallisuutta esimerkiksi päätöksenteossa. Tämän myötä voimme todeta, että ruokailutilanteissa lapsen osallisuuden mahdollistamisessa on Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa vielä kehitettävää tai siihen tulisi kiinnittää erityistä huomiota lapsen näkökulmasta. Mielestämme kasvattajien olisi hyvä pohtia sitä, kumpi on tärkeämpi se, että lapsi maistelee tai syö ruokailutilanteissa edes vähän kuin se, että lapsi ei syö mitään päivän aikana?

Lasten päiväunien suhteen tutkimuksessamme selvisi lasten haluavan mieluummin leikkiä kuin nukkua päiväunia. Virkki (2015, 112) on väitöskirjassaan tutkinut lasten osallisuutta ja lasten mahdollisuutta vaikuttaa varhaiskasvatuksen arkeen. Hänen haastattelemansa lapset toteavat päiväunien aikaan lasten haluavan useimmiten tehdä jotain muuta, kuten leikkiä. Lapsen kokemus tehdä jotain muuta päiväunien aikana voi osaltaan selittyä sen vuoksi, että unen tarve vähenee lapsen kasvaessa. On todettu, että lasten unen tarve vähenee 3 ikävuoden tienoilla, ja 3–4 vuoden iässä päiväunen tarve jää lapsilta kokonaan pois, jolloin unen tarve täyttyy yöaikaan. Unen määrään vaikuttaa kuitenkin jokaisen lapsen yksilöllinen unen tarve, mikä on hyvä muistaa tuloksia tarkasteltaessa.

Mielestämme on tärkeää huomioida se, vaikka lapsi ei päiväunia enää nukkuisikaan, on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta päivittäinen rauhoittuminen hyväksi. Lapsen päivävarhaiskasvatuksessa voi olla hyvin kuormittavaa ja hektistä, jolloin tauot sekä lepo hetket ovat tärkeässä roolissa (Kuivalainen 2022, 207–208; THL 2022). On todettu, että lapsen aivot tarvitsevat riittävästi unta sekä lepoa palautukseen päivästä. Varhaiskasvatuksen lepo hetket takaavat näin lapsille hetken hiljaisuuden hälinästä ja melusta sekä sosiaalisista kanssakäymisistä kasvattajien ja muiden lasten kanssa. Oli lepo hetki sitten kirjan kuuntelemista, nukkumista tai hetken pysähtymistä kasvattajan silittelylle, lapsi on lepo hetken jälkeen energisempi sekä kärsivällisempi ja jaksaa paremmin loppupäivän toimintoja niin varhaiskasvatuksessa kuin kotona. (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 97.) Tutkimuksessamme osa lapsista haluaisi tehdä päivälevon aikana jotain muuta, kuten leikkiä. Lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta on tärkeää levätä edes pieni hetki, kuten Marjamäki ym. (2015) toteavat. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tehtävänä olisi mielestämme mahdollistaa lapsille mahdollisuus nukkua tai käydä lepäämässä. Näin lapset pääsisivät vaikuttamaan siihen käyvätkö lepäämässä hetken vai nukkuvatko.

7.1.4 Kuulluksi tuleminen ja vaikuttaminen

Tutkimuksemme osoitti vuorovaikutuksen merkityksellisyyden lapsen tunteelle kuulluksi tulemisesta, siitä kuinka kasvattaja kohtaa lapsen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) on kohtia, joissa määritellään lapsen itseisarvosta, lasten oikeuksista sekä yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta ja moninaisuudesta. Lapsen itseisarvo varhaiskasvatuksessa tarkoittaa sitä, että lapsi on arvokas sekä ainutlaatuinen omana itsenään ja, että hänellä on oikeus tulla huomioiduksi, kuulluksi, ymmärretyksi sekä nähdyksi (Opetushallitus 2022, 20).

Tutkimuksemme osoittaa, että Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lapset huomioidaan hyvin arjessa, mutta päätöksien tekemiseen esimerkiksi lastenkokouksia hyödyntäen on vielä kehitettävää. Mielestämme lastenkokoukset sekä erilaiset muut toimintatavat lasten päätöksien tekemisessä vahvistavat lasten itseisarvoa, yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa varhaiskasvatuksen arjessa. Hartin portaita (kuva 3) tarkastellessa mielestämme Sotkamon kunnan varhaiskasvatus sijoittuu Hartin portaissa portaalle 5, sillä lapsilta kysellään toiminnasta ja heitä kuullaan, mutta aikuiset ovat päätöksen tekijöinä.

Lapsen oikeudet varhaiskasvatuksessa on sitä, että jokaisella lapsella on oikeus saada kuuluviin oma mielipiteensä ja ajatuksensa, ja tulla näin ymmärretyksi sekä nähdyksi, ikä ja kehitystaso huomioon otettuna (Opetushallitus 2022, 21). Tutkimuksemme osoittaa, että Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lapset kokevat, että he pääsevät kertomaan mielipiteitensä ja heitä kuunnellaan. Tämä on mielestämme hyvä asia, sillä näin lapsen demokraattinen ajattelu vahvistuu, kun he pääsevät aktiivisesti vaikuttamaan sekä osallistumaan. Tämä nousee esille myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022), jossa kerrotaan varhaiskasvatuksen tehtävänä olevan edistää jokaisen lapsen oikeutta yhteiskunnan demokraattisiin arvoihin.

Tutkimuksessamme nousee esille, että Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen lapsilla on mahdollisuus päästä tekemään valintoja ja näin kehittää omia päätöksentekotaitojaan. Kyselyn (liite 6) tuloksista voimme nähdä, että suurin osa lapsista on päässyt äänestämään varhaiskasvatuksessa, mutta vastauksissa on myös heitä, jotka kokevat päässeensä joskus tai ei koskaan äänestämään. Tutkimustamme tarkastellessa pohdimme, kuinka kasvattajien tulisi kiinnittää huomiota erityisesti niihin lapsiin, joiden ääni ei tule kuuluviin äänestystilanteissa, sillä tämä vaikuttaa lapsen tunteeseen kuulluksi tulemisesta sekä osallisuuden tunteesta ryhmän jäsenenä. Varhaiskasvatuksen perusteiden (2022) mukaan, kasvattajien tehtävänä on mahdollistaa jokaiselle lapselle oikeus osallistua sekä vaikuttaa varhaiskasvatuksen arkeen. Mielestämme kasvattajien tulisi pohtia millaisin keinoin tai menetelmin Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa olevat lapset pääsisivät suunnittelemaan, toteuttamaan sekä arvioimaan varhaiskasvatuksen toimintaa yhdessä kasvattajien kanssa. Sillä varhaiskasvatuksen tehtävänä on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan tukea jokaista lasta vaikuttamisen ja osallistumisen taitojen kehittämisessä, ja tätä kautta lasten oma-aloitteisuuteen.

Ruotsissa on tehty tutkimus esikouluikäisten lasten osallisuudesta haastattelemalla lapsia varhaiskasvatuksessa. Siellä lapset ovat kertoneet saavansa päättää esimerkiksi mitä pelaavat ja leikkivät. Lapset kertoivat saavansa päättää usein mitä tekevät, mutta eivät sitä milloin kyseistä toimintaa teke-

vät. Kuten esimerkiksi eräs lapsi kertoi saavansa päättää maalaavansa, mutta ei sitä milloin toteuttaa maalaamista. (Sheridan & Samuelsson 2001, 15–16.) Tutkimustamme tarkastellessa Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa on kehitettävää lasten ottamisessa mukaan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin, kuten tutkimuksemme tulokset osoittavat. Ruotsalaisesta tutkimuksesta tullutta osallisuutta kehittävää toimintaa voisi Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa käyttää esimerkiksi viikko- tai kuukausisuunnitelmien laadinnassa yhdessä lasten kanssa. Näin ruotsalaisesta tutkimuksesta tulleita tuloksia voitaisiin hyödyntää myös Sotkamossa, ja varhaiskasvatus ikäisten lasten oikeudet kuulluksi tulemisesta ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa vahvistuisivat.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksemme menetelmänä toimi Webropol-kysely, (liite 6) johon vastattiin anonymisti, jolloin vastauksia ei voinut yhdistää vastaajaan. Huoltajille tiedotimme anonymistä kyselystä, jonka varhaiskasvatuksen henkilökunta jakoi huoltajille. Ennakkotiedotteessa kerroimme opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta sekä kyselystä. Huoltajat saivat kyselyyn linkin sähköpostitse varhaiskasvatuksesta; huoltajilla oli mahdollisuus tutustua ennakkoon kyselyyn, jonka pohjalta pystyivät päättämään haluavatko lapsensa vastaavan kyselyyn vai ei. Opinnäytetyötä varten teimme myös tietosuojalomakkeen (liite 1) sekä saimme Sotkamon kunnan kasvatusjohtajan myöntämän tutkimusluvan (liite 2).

Tähtisen, Laakkosen & Brobergin (2020, 57–59) mukaan eettisyyden tarkastelun täytyy kulkea läpi koko tutkimuksen. Eettisyyden kautta tutkimukseen tulee luotettavuutta sekä se on välttämätöntä hyvälle tutkimukselle. Eettiset lähtökohdat pitää muistaa heti tutkimuksen aloituksesta, raportointiin asti. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 58.) Eettisyyden kannalta koimme välttämättömänä, että kysely (liite 6) takasi vastaajille anonymisuuden, sillä tällöin vastauksia ei pysty yhdistämään vastaajiin. Vastaaminen oli vapaaehtoista, jolloin itsemääräämisoikeus toteutui. Eettisyyttä pohdimme koko tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, tuloksia analysoimme teoriapohjaisesti ja puolueettomasti, sekä käsitelimme aineiston huolellisesti. Kyselyn (liite 6) vastaukset sekä siihen liittyvät lomakkeet poistimme Webropol alustalta opinnäytetyön ollessa valmis. Tulokset jäivät näkyviin tähän opinnäytetyöhön sekä erillisenä pdf-tiedostona toimeksiantajalle myöhempää käyttötarkoitusta varten.

Tutkimuksen pätevyys eli validius tarkoittaa sitä kuinka hyvin kyseinen tutkimusmenetelmä mittaa tutkittavaa asiaa. Validiteetin kannalta on merkittävää laatia hyvä mittari, jolla saadaan sellaisia tuloksia mitä on lähdetty hakemaan. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 90.) Tutkimuksen validius on otettava huomioon, eli osattava luoda kysely arkikielelle teoreettisten käsitteiden pohjalta, jossa kysymykset ovat sisällöltään ja muotoilultaan ymmärrettäviä. (Vilkkä 2007, luku 149–150.) Kyselytutkimuksesta saatujen tietojen koimme vastaavan sitä mitä lähdimme tutkimaan ja vastaavan tutkimuskysymyksiimme.

Luotettavuus eli reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten pysyvyyttä sekä toistettavuutta, eli tutkimuksen tuloksen tulisi olla sama huolimatta tutkijasta. Usea asia voi vaikuttaa tulosten luotettavuuteen, kuten vastaaja voi ymmärtää kysymyksen eri tavalla, kuin miten tutkija on sen ajatellut. (Tähtinen ym. 2020, 84–86.) Reliabiliteettia tarkastelimme tutkimuksessa, onko kyselyssä tarpeeksi kattavat teoriaan pohjautuvat ja lapselle ikätasoiset kysymykset. Operationalisoinnin kannalta merkittävää on

tuntea tutkittavan asian teoriapohja ja muistettava kyselyn kysymysten tarkka suunnittelu. Näin takasimme luotettavat tutkimustulokset. (Vilkkä 2007, luku 44.) Pohdimme myös, muuttuisivatko tulokset, esimerkiksi lapsen siirtyessä toiseen ryhmään päiväkodin sisällä tai varhaiskasvatuksessa kasvattajien vaihtuessa. Tai miten tulokset olisivat muuttuneet, jos kyselyn olisivat tehneet kasvattajat lasten kanssa huoltajien sijaan.

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmiä arvioidessamme päädyimme kyselyyn, koska koimme sitä kautta saavamme paremmat tulokset kuin jos olisimme lähteneet haastattelemaan lapsia tai tekemään lasten kanssa yhdessä kyselyä varhaiskasvatuksen yksiköihin. Olisimme olleet lapsille vieraita aikuisia ja luottamuksen luomiseen olisi tarvinnut useamman kerran vierailun varhaiskasvatuksessa. Tällöin ajankäytöllisesti emme olisi voineet ottaa kaikkia Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen palveluja tarjoavia yksiköitä mukaan. Tämän vuoksi päädyimme kyselyyn, joka lähetettiin varhaiskasvatussyksiköiden kautta huoltajille ja lapset saivat rauhassa kotona vastata huoltajien avustuksella kyselyyn. Lasten vastauksista päätellen osaan avoimiin kysymyksiin koimme lasten huoltajien kirjoittaneen lasten kertomat asiat sillä tavoin kuin lapset sanoivat. Osassa vastauksissa oli meidän näkemysmme mukaan huoltaja muotoillut vastauksen kirjoitustyylillä päätellen. Esimerkkinä tästä kyseiset vastaukset: *”Yleensä tervehditään ja jutellaan, joskus paikalta vain poistutaan eikä juuri mitään sanota.”* ja *”Lapsi sanoo, että ei mitenkään. Vanhemman mielestä työntekijä tulee vastaan ja kyselee kuulumisia”*

Monikulttuuriset lapset huomioimme tekemällä kyselyn (liite 6) sekä infokirjeen (liite 4, liite 5) suomen kielen lisäksi englanniksi sekä käyttämällä kyselyssä kuvia, jotka havainnollistivat kysymystä paremmin. Kyselyä (liite 6) tehdessä mietimme erityisen tarkkaan kysymysten ymmärrettävyyttä sekä millaisia kuvia käyttämme, jotta myös eri taustoista tulevat ymmärtävät ne.

7.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö mahdollisti ammatillista kasvuamme, lisäämällä tietämystämme osallisuudesta tutustumalla osallisuuden teoreettiseen viitekehykseen sekä analysoimalla lasten vastauksia osallisuudesta. Meidän henkilökohtaisina tavoitteinamme oli saada opinnäytetyön kautta omaan työhömmme varhaiskasvatukseen kehittämisideoita ja lisää tietoa osallisuudesta. Koimme saavamme uusia näkökulmia osallisuuden toteutukseen, kuten lasten ottamiseen mukaan toiminnan suunnitteluun erilaisin keinoin. Näitä keinoja esimerkiksi äänestämisen ja kuvien aktiivinen käyttäminen lasten kanssa käytävässä vuorovaikutuksessa.

Sosionomin kompetenssit määrittävät millaisia asioita sosionomin täytyy osata. Ydinosaamiseen kuuluu eettinen toiminta, palvelujärjestelmän tunteminen, yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittäminen, asiakastyön osaaminen, johtajuus ja yrittäminen. Sosionomi on sosiaalialan ammattilainen, jonka tavoitteena on edistää asiakkaiden yhdenvertaisuutta, toimia lainsäädännön ja ohjeistusten mukaisesti, osata tunnistaa asiakkaiden palveluntarpeita, reflektoida ja kehittää omaa työskentelyään sekä osaamistaan. Palvelujärjestelmän tunteminen, heikompiosaisten asiakkaiden auttaminen sekä työyhteisötaidot ovat merkittäviä taitoja sosionomin työssä. (Savonia ammattikorkeakoulu 2023.) Opinnäytetyömme kautta saimme hyvää harjoitusta tutkimukselliseen kehittämiseen, joka osoittautui ajoittain haastavaksi. Haasteita tuotti luotettavan teorian tiedon etsiminen, sekä olennaisen

tiedon siirtäminen opinnäytetyöhön. Tutkimusta tehdessä kriittinen arviointi omaa tekstiä kohtaan kehittyi ja mitä useammin tekstiä luki, sen myötä sai tekstin muokattua sujuvammaksi ja ymmärrettävämmäksi.

Eettinen osaaminen on hyvin olennainen osa sosionomin työtä. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä lainsäädännön, arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaan toimiminen ovat keskeisiä sosionomin työssä. (Savonia ammattikorkeakoulu 2023.) Tehdessä tutkimustamme koimme yhtenä tärkeänä asiana kyselyn anonyymiuden, jonka myötä vastaajia ei voitu tunnistaa. Merkittävänä asiana tutkimuksen luotettavuudelle oli perehtyminen teorian tietoon, jonka myötä pystyimme laatimaan kysymyksiä, joiden kautta saimme tietoon lasten mielipiteet kattavasti. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon huomioimme tutkimusta tehdessämme tekemällä kyselyn myös englannin kielellä sekä käyttämällä kuvia. Tämän myötä huomioimme myös monikulttuuriset lapset. Lähetimme kyselyn koko Sotkamon kunnan varhaiskasvatukseen, huomioiden yksityisen päiväkodin, perhepäivähoitajat ja ryhmäperhepäiväkodin, jolloin ketään ei jätetty kyselyn ulkopuolelle. Ylläpidimme yhdenvertaisuutta huomioimalla kaikki varhaiskasvatuksen yksiköt.

Opinnäytetyön tekeminen opetti meille tiimityöskentelyn merkityksellisyyttä. Erityisesti työn ja vastuun jakamista, ja sitä kautta työpariin luottamista sekä ymmärrystä siihen, kuinka yhdessä asioita miettimällä saadaan paras mahdollinen lopputulos. Ohjaajalta saadun palautteen pohjalta opinnäytetyötä sekä omaa osaamista tarkasteltiin ja muuttaen toimintaa saadun palautteen mukaisesti. Mielistämme erityisen merkityksellistä oman osaamisen reflektoinnin kannalta sekä koko opinnäytetyön etenemisen vuoksi oli saatu palaute.

7.4 Kehittämisideat ja jatkotutkimusehdotukset

Tulokset esiteltiin toimeksiantajallemme: Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen johtajalle sekä Lapsiystävällisen kuntamallin työryhmän koordinaattorille, jotka puolestaan välittävät opinnäytetyön tulokset varhaiskasvatussyksiköihin sekä Lapsiystävällinen kuntamallin työryhmälle. He voivat hyödyntää tietoa työssään, kehittämällä erilaisia toimintamalleja ja kuinka osallisuutta lisätään varhaiskasvatuksen arjessa. Lasten vastausten perusteella he saavat paljon tietoa millaisissa tilanteissa lasten osallisuutta voidaan tarkastella tarkemmin. Kuten esimerkiksi lasten päiväunien osalta, voidaan ajatusmaailmaan saada muutosta miettiessä voisiko lapset tehdä muutakin kuin nukkua päiväunet? Voisiko olla lepopuone erikseen, jossa lapset, jotka eivät nuku, vaan saisivat vain levätä?

Ajattelimme tulosten perusteella, että aiheellista olisi tarkastella ruokailutilanteita uudesta näkökulmasta. Useat lapset olivat vastanneet, etteivät saa leipää ennen pääruokaa tai kunnes lautanen on tyhjä. Onko tälle toimintatavalle pedagogista perustetta? Kuinka lapsen osallisuutta tuetaan ruokailutilanteissa? Entä kuinka varhaiskasvatuksessa toteutuu positiivinen ruokakasvatus? Tässä on muutamia esimerkkejä siihen mitä kasvattajat voisivat pohtia käydessään läpi ruokailuun liittyviä tutkimuksen tuloksia.

Me voimme hyödyntää myös opinnäytetyötämme, ja siitä saatuja tuloksia omassa työssämme varhaiskasvatuksessa tulevana varhaiskasvatuksen sosionomeina. Voimme viedä uudenlaista ajatusmaailmaa ja tietoa omiin työyksiköihimme. Omalla esimerkillämme voimme juurruttaa lapsia osallistavaa

toimintamallia varhaiskasvatuksen kentälle. Opinnäytetyön kautta saimme vahvistusta omiin ajatuksiimme osallisuuden tärkeydestä ja kuinka osallisuutta lähdetään toteuttamaan.

Jatkotutkimusehdotuksena mietimme osallisuuden tilan tutkimista uudestaan jonkin ajan kuluttua niin, että esimerkiksi varhaiskasvatuksessa kasvattajat tekisivät yhdessä lasten kanssa vastaavanlaisen kyselyn, kuin opinnäytetyömme Webropol-kysely. Näin toimeksiantajamme näkisi onko kehitystä tapahtunut vai onko tilanne huonontunut. Myös Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksen kasvattajat saisivat kattavamman kuvan ryhmän osallisuuden tilasta. Mielestämme työyhteisöihin varhaiskasvatuksessa voisi ottaa useammin esille osallisuuden merkityksen ja keskittyä sen kehittämiseen esimerkiksi toimikauden alkaessa. Tärkeää olisi myös tarkastella osallisuuden tilaa toimintakauden aikana säännöllisin väliajoin myös niin, että lapset pääsevät osallisiksi suunnitteluun, toteutukseen ja arviointeihin.

LÄHTEET

- Arvola, Outi, Lastikka, Anna-Leena & Reunamo, Jyrki 2017. Increasing Immigrant Children's Participation in the Finnish Early Childhood Education Context. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*; Nicosia 20 (3). 2538–2548. <https://www.proquest.com/docview/2178518700?pq-origsite=primo>. Viitattu 24.9.2022.
- Hart, Roger 1992. Children's participation: From tokenism to citizenship. *Innocent Essays* 4. Florence: UNICEF. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf. Viitattu 24.9.2022.
- Heikka, Johanna, Fonsen, Elina, Elo, Janniina & Leinonen, Jonna 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus Ry.
- Heikkinen, Johanna 2021. Ihme ilmiöt – Ilmiölähtöinen oppiminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus.
- Heinonen, Hanna, Iivonen, Esa, Korhonen, Merja, Lahtinen, Nina, Muuronen, Kaisu, Semi, Ritva & Siimes, Ulla 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helin, Elisa, Kola-Torvinen, Pia & Tarkka, Kirsi 2018. Osallisuus ja osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa Jonna Kangas, Janniina Vlasov, Elina Fonsén & Johanna Heikka (toim.) *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2. Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*. Helsinki: Suomen varhaiskasvatus ry, 74.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto 2017. Määrällisiä tarinoita: monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulointa. Porvoo: WSOY.
- Järvinen, Kirsi & Mikkola, Petteri 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.
- Kananen, Jorma 2010. *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kangas, Jonna, Lastikka, Anna-Leena & Karlsson, Liisa 2021. *Voimauttava varhaiskasvatus*. Helsinki: Otava.
- Kivelä, Niina, Liukkonen, Tiina & Niemi, Anneli 2015. *Kasvun ja hoidon osaaja*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kuivalainen, Jaana 2022. Sairaanhoidtaja, varhaislapsuuden vuorovaikutuspsykoterapeutti, työnohjaaja. *Lapsen uni. Lastenhoitajan kalenteri 2022–2023*. PS-kustannus. Jyväskylä. 207–208.
- Laki lasten päivähoitosta 36/1973. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730036>. Viitattu 27.9.2022.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 25.9.2022.
- Leinonen, Jonna, Brotherus, Annu & Venninen, Tuulikki 2014. Nordic early childhood education research journal. Children's participation in Finnish pre-school education. Identifying, Describing and Documenting Children's Participation. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99321/childrens_participation_in_finnish.pdf?sequence=1. Viitattu 26.9.2022.
- Opetushallitus 2022. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Pdf-tiedosto. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf. Viitattu 26.9.2022.
- Papunet 2023. *Kuvien tekijänoikeudet*. Verkkojulkaisu. <https://papunet.net/materiaalia/kuvien-tekijanoikeudet>. Viitattu 7.3.2023.

- Perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 27.9.2022.
- Ranta, Samuli 2021. Kasvun juuret. Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ruiz-Casares, Mónica, Collins, Tara, Tisdall, E. Kay M, & Grover, Sonja 2016. The International Journal of Human Rights. Children's rights to participation and protection in international development and humanitarian interventions: nurturing a dialogue 21 (1), 1-13. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13642987.2016.1262520?needAccess=true>. Viitattu 24.9.2022.
- Savonia ammattikorkeakoulu 2023. SS21KME Sosionomin tutkinto-ohjelma, varhaiskasvatus (monimuotototeutus). <https://www.savonia.fi/opiskele-tutkinto/tutkinnot-ja-hakeminen/opetussuunnitelmat/?yks=IS&krtid=1311&tab=2>. Viitattu 8.4.2023.
- Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid 2001. Children's Conceptions of Participation and Influence in Pre-school: a perspective on pedagogical quality. *Contemporary Issues in Early Childhood* 2 (2), 169–194. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/ciec.2001.2.2.4>. Viitattu 26.3.2023.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 25.9.2022.
- Sotkamon kunta 2022 a. Lapsiystävällinen kunta. Verkkajulkaisu. <https://www.sotkamo.fi/kunta-ja-hallinto/tietoa-kunnasta/lapsiystavallinen-kunta/>. Viitattu 23.9.2022.
- Sotkamon kunta 2022 b. Päiväkodit. Verkkajulkaisu. <https://www.sotkamo.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/varhaiskasvatus/paivakodit/>. Viitattu 23.9.2022.
- THL 2022. Lapsen uni. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Verkkajulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/lapsen-uni>. Viitattu 28.3.2023.
- Turja, Leena 2010. Lapset osallisina-kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa Leena Turja & Elina Fonsén (toim.) Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Juvenes Print, 30–31.
- Turja, Leena 2011. Lapset osallisina-kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. 24–35. Verkkajulkaisu. <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>. Viitattu 23.9.2022.
- Turja, Leena 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–51.
- Tähtinen, Juhani, Laakkonen, Eero & Broberg, Mari 2020. Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Unicef 2022. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Pdf-tiedosto. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. Viitattu 25.9.2022.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540#L4P20>. Viitattu 25.9.2022.
- Vilkka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. E-kirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 2.10.2022.
- Vilkka, Hanna 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä: ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 7.3.2023.
- Virkki, Päivi 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. PDF. University of Eastern Finland. *Dissertations in Education, Humanities, and Theology* 66. 232. Joensuu: Itä-

Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/14935/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf. Viitattu 25.3.2023.

Weckström, Elina, Karlsson, Liisa, Pöllänen, Sinikka & Lastikka, Anna-Leena 2020. Creating a culture of participation: Early childhood education and care educators in the face of change. *Children and society* 35 (4), 503-518. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/chso.12414>. Viitattu 25.9.2022.

LIITE 1: TIETOSUOJALOMAKE

**OPINNÄYTETYÖHÖN LIITETTÄVÄ
TIETOSUOJASELOSTE/-ILMOITUS
EU:n yleinen tietosuoja-asetus
13 ja 14 artiklat
Laatimispäivä: [2.10.2022]**

Tietoa tutkimukseen osallistuvalle

Olet osallistumassa Savonia-ammattikorkeakoulussa tehtävään opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen. Tässä selosteessa kuvataan, miten henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinuun ei kohdistu mitään negatiivista seuraamusta, jos et osallistu tutkimukseen tai jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen. Jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen, ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää tutkimuksessa. Tämän selosteen kohdassa 14 kerrotaan tarkemmin, mitä oikeuksia sinulla on ja miten voit vaikuttaa tietojesi käsittelyyn.

1. Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Nimi: Minna Mustonen ja Heidi Räisänen
Osoite:
Puhelinnumero:
Sähköpostiosoite:

2. Kuvaus tutkimushankkeesta ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Tutkimus käsittelee lasten osallisuutta Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa. Lapset osallistuvat tekemällä yhdessä huoltajiensa kanssa Webropol kyselyn. Kyselyihin vastataan anonyymisti. Linkki kyselyyn lähetetään varhaiskasvatustyöyksiköiden sähköposteihin, joista henkilökunta jakaa sen huoltajille.

3. Tutkimuksen suorittajat

Minna Mustonen ja Heidi Räisänen.

4. Tutkimuksen nimi ja tutkimuksen kestoaika

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Kuukauden auki oleva kysely, viikkoa ennen päättymistä laitetaan muistutus kyselystä.

Tutkimuksen nimi: Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa.

Henkilötietojen käsittelyn kesto:

Henkilötietoja emme käsittele, kyselyt ovat anonyymejä. Tutkimustuloksia käsittelemme siihen asti, että saamme opinnäytetyömme valmiiksi. Eli 2023 kevään aikana.

5. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietoja käsitellään yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella.

Henkilötietojen käsittelyperusta tässä tutkimuksessa on

- tutkittavan suostumus
- tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi

6. Mitä henkilötietoja tutkimusaineisto sisältää

Ei sisällä mitään henkilötietoja.

7. Arkaluonteiset henkilötiedot

Tutkimuksessa ei käsitellä arkaluonteisia henkilötietoja.

8. Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään

Lapsille tehdään Webropol kysely yhdessä huoltajien kanssa täytettäväksi.

9. Tietojen siirto tai luovuttaminen edelleen

Emme käsittele henkilötietoja. Kyselyjen tuloksia käytämme opinnäytetyömme tekoon, jossa pohdimme, miten osallisuus toteutuu Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa lasten näkökulmasta. Näitä tietoja annamme Sotkamon kunnan lapsiystävällinen kuntamallin- tiimille, jotka voivat kehittää osallisuutta oikeaan suuntaan.

10. Tietojen siirto tai luovuttaminen EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Ei luovuteta

11. Henkilötietojen suojauksen periaatteet

Tiedot ovat salassa pidettäviä.

Manuaalisen aineiston suojaaminen:

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot:

- käyttäjätunnus salasana käytön rekisteröinti kulunvalvonta
 muu, mikä:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa
 Aineisto analysoidaan suoraan tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):

12. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

- Tutkimusrekisteri hävitetään kevään 2023 aikana.
 Tutkimusrekisteri arkistoidaan:
 ilman tunnistetietoja tunnistetiedoin

Mihin aineisto arkistoidaan ja miten pitkäksi aikaa:

13. Savonia-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaavan yhteystiedot

Savonia-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaava on hallinnon suunnittelija Mervi Hätinen. Häneen saa yhteyden sähköpostiosoitteesta tietosuojavastaava@savonia.fi

14. Mitä oikeuksia sinulla on ja oikeuksista poikkeaminen

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tämän ilmoituksen kohdassa 1 mainittu henkilö.

Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritettujen käsittelyjen lainmukaisuuteen.

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi tutkimuksessa ja mitä henkilötietojasi tutkimuksessa käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista seuraavissa tapauksissa:

- a) henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin
- b) peruutat suostumuksen, johon käsittely on perustunut, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta
- c) vastustat käsittelyä (kuvaus vastustamisoikeudesta on alempana) eikä käsittelyyn ole olemassa perusteltua syytä
- d) henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti; tai
- e) henkilötiedot on poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen, jos kyseessä on jokin seuraavista olosuhteista:

- a) kiistät henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa tutkija voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden
- b) käsittely on lainvastaista ja vastustat henkilötietojen poistamista ja vaadit sen sijaan niiden käytön rajoittamista
- c) tutkija ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta sinä tarvitset niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi
- d) olet vastustanut henkilötietojen käsittelyä (ks. tarkemmin alla) odottaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeudet perusteet rekisteröidyn perusteet.

Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (tietosuoja-asetuksen 20 artikla)

Sinulla on oikeus saada tutkijalle toimittamasi henkilötiedot jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa, ja oikeus siirtää kyseiset tiedot toiselle rekisterinpitäjälle, jos käsittelyn oikeusperuste on suostumus tai sopimus, ja käsittely suoritetaan automaattisesti.

Kun käytät oikeuttasi siirtää tiedot järjestelmästä toiseen, sinulla on oikeus saada henkilötiedot siirrettyä suoraan rekisterinpitäjältä toiselle, jos se on teknisesti mahdollista.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin tutkija ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää rekisteröidyn edut, oikeudet ja vapaudet tai jos se on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi. Tutkija voi jatkaa henkilötietojesi käsittelyä myös silloin, kun sen on tarpeellista yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kohdassa kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin

oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsot, että henkilötietojesi käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä.

Yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Käyntiosoite: Ratapihantie 9, 6. krs, 00520 Helsinki

Postiosoite: PL 800, 00521 Helsinki

Vaihde: 029 56 66700

Faksi: 029 56 66735

Sähköposti: tietuoja(at)om.fi

LIITE 2: TUTKIMUSLUPA

SOTKAMON KUNTA
SIVISTYSTOIMEN LAUTAKUNTA

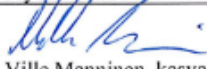
VIRANHALTIJAN PÄÄTÖS
Yleinen

Markkinatie 1, 88600 SOTKAMO
Puh. 08 – 615 5811, fax 08 – 6155 8120

Viranhaltija
Kasvatusjohtaja

Päivämäärä
21.6.2022

Pykälä
2

Asia	Tutkimuslupa sosionomin opinnäytetyötä varten / Minna Mustonen ja Heidi Räisänen	
Esittely	Minna Mustonen ja Heidi Räisänen opiskelevat Savonia ammattikorkeakoulussa sosionomin tutkintoa. Tutkintoon liittyen he hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyön aihekuvaus on hyväksytty Savonian toimesta.	
Päätös	Myönnetään Minna Mustoselle ja Heidi Räisäselle tutkimuslupa opinnäytetyötä varten.	
Allekirjoitus Virka-asema	 Ville Manninen, kasvatusjohtaja	
Oikaisu- vaatimus	Päätökseen tyytymättömän voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.	
Oikaisuvaati- musviran- omainen	Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään, osoite ja postiosoite Sivistystoimen lautakunta Käynti- ja postiosoite: Markkinatie 1, 88600 Sotkamo Puhelin 08 6155 811/vaihde Telekopio: 08 6155 8120 Sähköpostiosoite: kirjaamo@sotkamo.fi	
Oikaisuvaati- musaika ja sen alkaminen	Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erillisen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Sähköisesti (sähköpostilla) asiakirja katsotaan annetun tiedoksi kolmantena (3) päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.	
Pöytäkirjan nähtäväksi asettaminen	Pvm 4.7.2022	
Tiedoksianto asianosaiselle	Lähetetty tiedoksi kirjeellä (kuntalaki 139 §). (Sähköinen tiedoksianto, HallintoL. 59 § ja Laki sähköisestä asioinnista 19 §)	Asianosainen Minna Mustonen Heidi Räisänen
	Annettu postin kuljetettavaksi/sähköpostilla, pvm/tiedoksiantaja	
	Luovutettu asianosaiselle	Asianosainen
	Paikka, pvm ja tiedoksiantajan allekirjoitus	
	Muulla tavoin, miten	
Oikaisuvaati- timuksen sisältö ja toimittaminen	Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.	
Lisätietoja	Päätös lähetetään asianosaisen viimeksi päätöksen tehneelle viranomaiselle ilmoittamaan osoitteeseen.	

LIITE 3: LASTEN OSALLISUUS INFOKIRJE VARHAISKASVATUS

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Hei, olemme viimeisen vuoden sosionomi opiskelijoita Savonian ammattikorkeakoululta, Iisalmen kampukselta. Teemme opinnäytetyömme lasten osallisuudesta Sotkamon kunnassa. Kyselyyn osallistuvat kaikki kunnan sisällä olevat varhaiskasvatuspaikat, niin yksityinen kuin kunnallinen. Toimeksiantajana opinnäytetyössä meillä toimii Sotkamon kunta ja Sotkamon lapsiystävällinen kuntamalli (LYK). Opinnäytetyömme yhtenä tarkoituksena on saada lasten ääni kuuluviin kartoittamalla heidän näkemyksensä osallisuudesta Sotkamon varhaiskasvatuksessa, joten pyydämme huoltajia yhdessä heidän lastensa kanssa osallistumaan lapsille suunnattuun kyselyyn.

Varhaiskasvatuksen osuus kyselyssä

- Varhaiskasvatuksen tehtäväksi jää, perheiden anonyymiuden suojaamiseksi jakaa huoltajille/lapsille suunnattu ennakkotiedote 23.1.2023 sekä muistutus kyselystä 30.1.2023 ja 10.2.2023.
- Kyselyn linkin jakaminen 30.1.2023
- Vastanottaa arvontaan halukkaiden perheiden tiedot sekä kyselystä saamansa koodin tarkistaminen (jolla varmistamme sen, ettei väärinkäytöksiä ilmaannu). (KOODI ALEMPANA)
- 20-22.2.2023 päiväkodin ryhmissä tehdään alkuarvonta, jokaisesta ryhmästä pääsee jatkoon 3 onnekkainta perhettä.
- Arvonta suoritetaan pikimmiten kyselyn päättymisen jälkeen, mutta viimeistään vk 9. (olemme yhteydessä tarkemmin arvonnin suorittamisen ajankohdasta sekä tavasta Mannisen Villen kautta). Varhaiskasvatuspaikka ottaa voittajiin yhteyttä ja luovuttaa palkinnon voittaja perheille viikolla 9.

Kysely lapsille

- Kysely toteutetaan anonyymisti.
- Kyselyyn vastaamiseen perheet tarvitsevat aikaa noin 8–10 minuuttia.
- Kyselyn kysymykset on havainnoitu kuvin ja vastaaminen tapahtuu valitsemalla omaan vastaukseen sopivalla kuvalla. Osassa kyselyn kysymyksistä löytyy vapaa tekstikentän kohta.
- Kyselyyn tarvittava linkki tulee varhaiskasvatusyksikön kautta viestillä.
- Kyselyyn voi vastata tabletilla, tietokoneella sekä puhelimella.
- Kyselyn lopuksi huoltajia ohjataan halutessaan osallistumaan arvontaan, jossa on mahdollista voittaa Sotkamon aktiviteetteihin suunnattuja palkintoja kolmelle onnekaalle arvontaan osallistuneelle. KOODI 159753 (pidettävä salassa). Arvontaan on mahdollista osallistua kertomalla kyselyn lopussa näkyvä sarjanumero sen ryhmän aikuiselle, jossa lapsi on (viestillä, kasvotusten tai sähköpostilla) 30.1-16.2.2023 välisenä aikana, jolloin heidät lisätään arvontaan osallistuneeksi.
- Kyselyyn on aikaa käydä vastaamassa 30.1.-15.2.2023 välisenä aikana.

Jos ohjeistuksessa on epäselvyyksiä tai muutoin kyselyn kanssa tulee ongelmia, ottakaa mahdollisimman pian yhteyttä meihin (vastaamme vuorokauden sisällä kysymyksiinne ja korjaamme ongelmakohtat.

Terveisin: Mustonen; Minna (minna.mustonen@edu.savonia.fi) & Räisänen; Heidi (heidi.raisanen@edu.savonia.fi)

LIITE 4: LASTEN OSALLISUUS INFOKIRJE HUOLTAJILLE (FIN)

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Hei, arvoisat huoltajat ja lapset. Olemme viimeisen vuoden sosionomi opiskelijoita Savonian ammattikorkeakoululta, Iisalmen kampukselta. Teemme opinnäytetyömme lasten osallisuudesta Sotkamon varhaiskasvatuksessa. Toimeksiantajana opinnäytetyössämme toimii Sotkamon kunta ja Sotkamon lapsiystävällinen kuntamalli (LYK). Opinnäytetyömme yhtenä tarkoituksena on saada lasten ääni kuuluviin, kartoittamalla heidän näkemyksensä osallisuudesta Sotkamon varhaiskasvatuksessa. Pyydämmekin nyt teitä huoltajat yhdessä lastenne kanssa osallistumaan lapsille suunnattuun kyselyyn.

Kysely toteutetaan anonyymisti. Kyselyn vastaamiseen tarvitsette aikaa noin 8–10 minuuttia. Kyselyn kysymykset on havainnoitu kuvin ja vastaaminen tapahtuu valitsemalla omaan vastaukseen sopivalla kuvalla. Osassa kyselyn kysymyksistä löytyy vapaa tekstikentän kohta, johon lapsi voi itse tai huoltajan toimesta kirjoittaa tarkennusta vastaukseensa (huom. lapsen kertoman mukaisesti). Kyselyyn tarvittavan linkin saatte varhaiskasvatusyksikön kautta viestillä. Mahdollista on vastata tabletilla, tietokoneella sekä puhelimella. Kyselyn lopuksi teitä ohjeistetaan osallistumaan arvontaan (vapaaehtoinen), jossa on mahdollista voittaa palkinto kolmelle onnekkaalle Sotkamon eri aktiviteetteihin.

Kyselyyn on aikaa käydä vastaamassa 30.1.-15.2.2023 välisenä aikana. Arvontaan on mahdollista osallistua kertomalla kyselyn lopussa näkyvä sarjanumero lapsen oman ryhmän aikuiselle 30.1-16.2.2023 välisenä aikana (haluamalla tavalla; viestillä, kasvotusten, sähköpostilla), jolloin olette arvonnassa mukana. Arvonta suoritetaan viikon 9 aikana. Voittajiin ollaan yhteydessä varhaiskasvatuspaikasta, jossa lapsi on. Onnea arvontaan ja lämpimät kiitoksen kyselyyn osallistumisesta.

Terveisin: Minna Mustonen ja Heidi Räisänen (minna.mustonen@edu.savonia.fi & heidi.raisanen@edu.savonia.fi)

Arvonnin sponsoreina toimivat:

LIITE 5: CHILDREN'S PARTICIPATION INFORMATION LETTER IN ENGLISH

Childhood education and care

Hello, dear parents and children. We are final year bachelor's students from Savonia University of Applied Sciences, Iisalmi Campus. We are doing our thesis on children's participation in early childhood education in Sotkamo. The author of our thesis is the municipality of Sotkamo and the child-friendly municipality model of Sotkamo (CFM). One of the purposes of our thesis is to make children's voices heard, by mapping their views on participation in early childhood education and care in Sotkamo. We are now asking you, the guardians, together with your children, to participate in a survey aimed at children.

The survey is conducted anonymously. You need about 8-10 minutes to answer the survey. The questions in the survey have been observed with pictures, and the answer is done by choosing a picture that suits your own answer. In some of the questions in the survey, there is a free text field where the child himself or herself or a guardian can write a clarification of his answer (note: as told by the child). You can get the link to the survey via the early childhood education unit with a message. It is possible to answer the survey on a tablet, computer, and phone. At the end of the survey, you will be instructed to participate in a raffle (volunteer), where it is possible to win a prize for three lucky ones to the various activities in Sotkamo.

There is time to answer the survey 3 between 0.1.-15.2.2023. It is possible to participate in the raffle by multiplying the serial number displayed at the end of the survey to the adult in the child's own group between 30.1-16.2.2023 (as you wish; by message, face-to-face, email), in which case you will be in the draw. The draw will take place during week 9. The winners will be contacted about the place where the child is located. Good luck with the raffle and warm thanks for participating in the survey.

Regards: Minna Mustonen and Heidi Räisänen (minna.mustonen@edu.savonia.fi & heidi.raisanen@edu.savonia.fi)

The raffle is sponsored by:

LIITE 6: OSALLISUUSKYSELY WEBROPOLISSA

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa
Kyselyyn vastaamiseen tarvitset aikaa noin 8-10 minuuttia

① Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Ikä vuosina

3

4

5

6

7

3-5 vuotiaat vastaavat 1-18 kysymyksiin (halutessanne on mahdollista vastata kaikkiin kysymyksiin).
 yli 5 vuotiaat vastaavat kaikkiin kysymyksiin (1-23)

2. Oletko *

Tyttö

Poika

En halua vastata/Jokin muu

Seuraava

1 / 7

📌 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

3. Kuinka hyvin ryhmäsi aikuinen ottaa sinut vastaan hoitoon tullessasi? *

 Erittäin hyvin

 Melko hyvin

 Hyvin

 Hyvin huonosti

 Ei ollenkaan

Millä tavalla aikuinen ottaa sinut vastaan?

4. Ottaako toiset lapset sinut vastaan hoitoon tullessasi? *

 Erittäin hyvin

 Melko hyvin

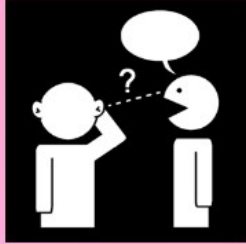
 Hyvin

 Hyvin huonosti

 Ei ollenkaan

Millä tavalla muut lapset ottavat sinut vastaan?

5. Kuunteleeko ryhmäsi aikuinen/-set sinua hoidossa ollessasi? *

- Aina
- Lähes aina
- Joskus
- Ei juuri koskaan
- Ei koskaan

6. Mitä aikuinen tekee päiväkodissa? (Tässä kohtaan voit valita useamman vaihtoehdon) *

Käyttää puhelinta

Puhuu toisen aikuisten kanssa, eikä huomioi sinua

Käyttää tietokonetta

Toruu/komentaa

Et pääse aikuisen syliin

Pääset aikuisen syliin halutessasi

Aikuinen lukee sinulle

Aikuinen leikkii kanssasi

Aikuinen muistaa hyvät tavat (kiitos, ole hyvä, anteeksi)

7. Onko aikuinen leikissä mukana? *

Kyllä

Joskus

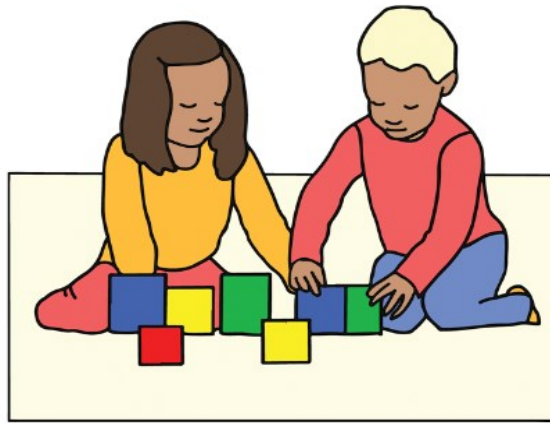

Ei

Kerro tarkemmin millä tavoin? (Esimerkiksi leikkiikö aikuinen leikissä vai seuraako vierestä leikkiä)

Edellinen

Seuraava

8. Pääsetkö vaikuttamaan mitä leikkiä leikit hoidossa ollessasi? *

 Kyllä

 Joskus

 En

9. Saatko valita missä leikit? (Leikkipaikan valinta) *

 Kyllä

 Joskus

 En

10. Jos saat niin, missä leikisit mieluiten?

Sisällä

Ulkona

Jossain muualla

Jos valitsit muualla, kertoisitko missä?

11. Pääsetkö vaikuttamaan leikkiajan pituuteen? *

Kyllä

Joskus

Ei

Jos valitsit joskus tai ei, niin osaatko kertoa miksi et voi vaikuttaa leikki aikaan?

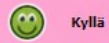
Edellinen

Seuraava

3 / 7

12. Voitko jatkaa keskenjäänyttä leikkiä myöhemmin? (Esimerkiksi aamulla jäänyttä leikkiä iltapäivällä tai seuraavana päivänä) *

Kyllä

Joskus

Ei

Kertoisitko tarkemmin, milloin olet päässyt jatkamaan leikkiä tai milloin leikki on täytynyt keskeyttää (siivota pois)?

13. Saatko valita kenen kanssa leikit? (valitse alla olevista kuvista ne kuvat, jotka kuvaavat parhaiten leikkitalanteita hoidossa ollessasi) *

Yksin

Kaverin kanssa

Ryhmässä

Aikuisen kanssa

Edellinen

Seuraava

① Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

14. Saatko itse ottaa ruokasi? *

 Kyllä

 Joskus

 Ei

15. Saatko valita paikan missä istut ruokailun aikana? *

 Kyllä

 Joskus

 Ei

16. Saatko ite päättää missä järjestyksessä syöt ruoan? (esimerkiksi leipä ennen pääruokaa) *

 Kyllä

 Joskus

 Ei

Kertoisitko tarkemmin (esimerkiksi onko sinulla mahdollisuus syödä leipä ruuan kanssa yhtä aikaa vai täytyykö lautasen olla tyhjä ennen leipää/jälkiruokaa)?

Edellinen

Seuraava

17. Saatto itse valita nukutko päiväunet? *

Kyllä

Joskus

En

18. Mitä haluaisit tehdä päiväunien aikaan, jos saisit mahdollisuuden päättää itse?

Nukkua

Leikkiä

Kuunnella satua

Jotain muuta

Jos vastasit jotain muuta, niin kertoisitko mitä haluaisit tehdä?

HUOMI! TÄSTÄ ETEENPÄIN VOIT HALUTESSASI JATKAA, MUTTA KYSYMYKSET ON SUUNNATTU YLI 5 VUOTIAILLE LAPSIILLE. MUUSSA TAPAUKSESSA SIIRRY VIIMEISELLE SIVULLE :)

Edellinen

Seuraava

19. Onko ryhmässäsi käytössä lasten kokoukset (lasten kokouksissa lapset pääsevät muun muassa tekemään valintoja viikko-ohjelmaan)?

Kyllä

Ei

En tiedä

20. Pääsetkö kertomaan toiveitasi ja kuunnellaanko niitä?

En/Ei koskaan

Joskus

Kyllä/Aina

21. Koetko, että toiveesi toteutuvat?

Kyllä

En

22. Pääsetkö äänestämään päiväkodissa?

Kyllä

Joskus

En

Mistä asioista pääset äänestämään?

23. Pääsetkö kertomaan oman mielipiteesi toteutuneesta toiminnasta?
(Mikä meni hyvin tai huonosti? Oliko toiminta kivaa tai ei niin kivaa?)

Kyllä

En

Jos vastasit kyllä. Valitse seuraavista vaihtoehdoista (myös useampi mahdollista valita), millä tavalla aikuinen hoidossa kysyy mielipidettäsi toiminnasta.

Peukut, hyvin/huonosti

Piirtäminen/kirjoittaminen

Tunne mittari

Keskustelu

Jollain muulla tavalla

Jos vastasit muulla tavalla, kertoisitko miten?

Edellinen

Lähetä

7 / 7

Kiitos vastauksesta!

Halutessasi voit päiväkodin johtajalle kertoa tämän sarjanumeron (159753), jolla on mahdollista osallistua arvontaa (arvonnän tarkemmat ohjeistukset kyselyn infokirjeessä). Onnea arvontaan!

Kysely luotu Webropolilla
Klikkaa tästä ja lue lisää